

บทที่ 2

อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยาการอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1. ความเป็นมาของการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา
  - 2.1.1. หลักสูตรอิสลามศึกษา
  - 2.1.2. วิทยาการอิสลามศึกษา
- 2.2. ความหมายของบทบาท
- 2.3. ความหมายของบทบาทที่เป็นจริง
- 2.4. ความหมายของบทบาทที่คาดหวัง
- 2.5. ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับบทบาท
- 2.6. บทบาทของวิทยาการอิสลามศึกษา ในการจัดการเรียนการสอน
  - 2.6.1. ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้
  - 2.6.2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 2.6.3. ด้านสื่อการเรียนการสอน
  - 2.6.4. ด้านการวัดและประเมินผล
- 2.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาของการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา

ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมพูดและใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอย่างเคร่งครัด นิยมส่งบุตรหลานของตนให้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนาโดยผู้รู้ทางศาสนาเป็นผู้สอน ดังนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ จึงได้มีการสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวยังไม่มียุทธศาสตร์ ระเบียบ และรูปแบบที่ชัดเจนต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ตามยุคสมัยและเหตุการณ์บ้านเมืองในแต่ละช่วงเวลา

การจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มเป็นระบบชัดเจนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา โดยกระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้จัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตามคำสั่งที่ วก 930/2518 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2518 โดยดำเนินการจัดสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546 : 1) สาเหตุที่มีการจัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษามีความเป็นมา ดังนี้ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (2530: 1-2 อ้างถึงใน ไช่มุก อุทยาวลี, 2548:104) จากการสำรวจสภาพการศึกษาช่วงก่อน พ.ศ.2519 คือ

1. ในช่วงก่อน พ.ศ.2519 มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียน ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ขาดการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

2. เมื่อเด็กนักเรียนต้องเรียนนอกเวลาทำให้ผลการเรียนต่ำ คือเด็กนักเรียนต้องเรียนศาสนาเวลาเช้าหรือค่ำ (ก่อนหรือหลังเรียน) หรือวันหยุดเสาร์ อาทิตย์เต็มวันอีกด้วย กระทบต่อการเรียนในเวลาปกติ เพราะนักเรียนไม่มีเวลาทบทวนการบ้าน และเวลาพักผ่อน ผลการเรียนในชั้นจึงต่ำ

3. ครูสอนศาสนาไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ และหนังสือในการเรียนใช้ภาษามลายู จัดซื้อจากต่างประเทศ มีเนื้อหาสาระบางตอนไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

4. นักเรียนต้องเรียนทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู และภาษาไทย นับว่าเป็นภารกิจที่หนักสำหรับนักเรียนโรงเรียนประถม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องเร่งดำเนินการจัดการศึกษาทางด้านอิสลามศึกษาเพื่อความมั่นคงของประเทศและเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และเมื่อมีการดำเนินการจัดการศึกษาทางด้านอิสลามศึกษาสิ่งสำคัญคือหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ถือเป็นแม่บทในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นสิ่งที่มีความสำคัญที่ต้องรับรู้ก็คือ ความเป็นมาด้านหลักสูตรอิสลามศึกษา

2.1.1 หลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรอิสลามศึกษาที่ใช้อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีอยู่ 4 ฉบับด้วยกัน ตามวิวัฒนาการหลักสูตรอิสลาม

ศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทยที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 37- 40) ตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรวิชาอิสลามศึกษา พ.ศ.2519

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จึงได้เชิญครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลาม จำนวน 30 คน มาดำเนินการร่างหลักสูตรการสอนวิชาศาสนาอิสลามระดับประถมศึกษาปีที่ 1-7 เมื่อ พ.ศ.2519 แล้วเสนอกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาอนุมัติ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้ใช้หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2519

หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 , 2530 : 4 อ้างถึงใน ไช่มุก อุทยาวลี, 2548 : 105) กำหนดให้มีการสอนศาสนาอิสลาม 7 วิชาคือ

1. หลักการศรัทธา
2. ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์)
3. ศาสนประวัติ (ตารีค)
4. อัลกุรอาน
5. วิชาหลักการอ่านอัลกุรอาน (ตััจญ์วีด)
6. ภาษาอาหรับ
7. จริยธรรม

การดำเนินการสอนในระยะเริ่มแรกนั้น ส่วนใหญ่ครูผู้สอนศาสนาอิสลาม จะเป็นข้าราชการครูที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่มีความรู้พื้นฐานทางศาสนาอิสลาม โดยการศึกษาด้วยตนเอง การสอนศาสนาอิสลามดำเนินการสอนอยู่ชั่วระยะหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ค่อย ๆ หยุดทำการสอนทีละคน สองคน จนในที่สุดไม่มีใครทำการสอนเลย ทั้งนี้เพราะครูเหล่านั้น ไม่มีกำลังใจที่จะทำการสอน ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน อำเภอ และจังหวัดเท่าที่ควร เพราะไม่มีงบประมาณการสอนต้องสอนนอกเวลาเรียนปกติ ครูสอนศาสนาอิสลามต้องทำการสอนวิชาอื่น ๆ

ปี พ.ศ. 2521 สภาความมั่นคงแห่งชาติ มีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ได้ผลอย่างจริงจัง จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน สำหรับด้านสังคม จิตวิทยา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กำหนดนโยบายและข้อเสนอแนะ แนวทางปฏิบัติ เกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลาม ดังนี้ “ให้มีการสอน

ศาสนอิสลามแก่นุตรหลานของชาวไทยมุสลิมในโรงเรียนประชาบาล มัชยม อาชีวะ วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัย”

2. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ.2523

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2524 แทนหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2503 ทำให้การจัดชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาต้องเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ หลักสูตรประถมศึกษาดอนดั้นและตอนปลาย พ.ศ. 2503 นั้น ได้กำหนดให้มีชั้นประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-7 แต่หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ได้กำหนดให้มีชั้นเรียนในระดับประถมศึกษาเพียง 6 ปี คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 จึงพิจารณาเห็นว่า หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 นั้นไม่สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 จึงได้ปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกัน ดังที่ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 , 2530 : 3-5 อ้างถึงใน ไข่มุก อุทยาวลี, 2548: 106) กล่าวไว้ และได้มีความร่วมมือกับแผนกอิสลามศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี¹ จึงได้ยกร่างหลักสูตรการสอนศาสนาอิสลามขึ้นใหม่ โดยมีเนื้อหาสาระเปลี่ยนไปจากเดิมดังนี้

1. เปลี่ยนชื่อหลักสูตร จากหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษา
2. รายวิชาที่จะทำการสอน ลดลงกว่าเดิม จาก 7 วิชา คงเหลือ 5 วิชา เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในระดับประถมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย เอกภาพ ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ จริยธรรม และอัลกุรอาน

¹ จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ดลมนรรัตน์ บากา (สัมภาษณ์), 7 เมษายน 2551 ท่านกล่าวว่า ศึกษาธิการเขต 2 ขณะนั้นคือนายแจ้ง สุขแก้ว ได้พิจารณาเห็นว่าข้าราชการครูที่สอนการศึกษาอิสลาม ไม่มีความรู้ทางอิสลามศึกษาอย่างแท้จริง เนื่องจากมิได้สำเร็จการศึกษาทางการศึกษาอิสลาม และมีความเห็นว่า จำเป็นต้องผลิตครูผู้สอนที่มีความรู้ทางด้านอิสลามศึกษาอย่างแท้จริง จึงได้ประสานงาน ขอความร่วมมือจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (คณะดี ขณะนั้นคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มะเนาะ ยูเด็น) ให้เปิดสอนการศึกษาอิสลาม เพื่อผลิตครูสอนการศึกษาอิสลาม อ.ดลมนรรัตน์ บากา เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับอิสลามศึกษาของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และในปี พ.ศ.2523 ศึกษาธิการเขต 2 นายแจ้ง สุขแก้ว ได้เชิญนักวิชาการด้านอิสลามศึกษาในเขตการศึกษา 2 ไปร่วมร่างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และผู้ที่เข้าร่วมจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คือ อ.ดลมนรรัตน์ บากา และ อ. แวอุเซ็ง มะเดเฮาะ โดยได้รับมอบหมายจากผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรณี กิมฮุน รองคณะบดีฝ่ายวิชาการ นอกจากนี้ยังมีบุคคลสำคัญที่เข้าร่วมร่างหลักสูตรอิสลามศึกษา ประกอบด้วย คณะผู้ติดตาม นายอุมาร์ ตอฮิบ จากจังหวัดนราธิวาส นายนิเคร์ วาบา จากจังหวัดปัตตานี นายสะอาด กะด๊ะ จากจังหวัดสตูล นายอะหมัด ฮูเซ็น จากจังหวัดยะลา สำหรับโต๊ะครูผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา เช่น นายอับดุลเราะมัน จะปะเกีย นายมุฮัมหมัด นาปาเลน และนักวิชาการจากเขตการศึกษา 2 คือ นายอารมณี มามะ นายอะหมัด หะบาเย นายนิอาเรฟ ระเด่นอาหมัด เป็นต้น

3. ชั้นที่จะทำการสอนระดับประถมศึกษา คงเหลือ 6 ปี คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
4. อัตราเวลาเรียนให้ทำการสอนสัปดาห์ละ 6 คาบ ๆ ละ 20 นาที รวม 120 นาที หรือ 2 ชั่วโมง กำหนดให้สอนในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

หลักสูตรอิสลามศึกษาที่จัดทำขึ้นใหม่ ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ ตามคำสั่ง กระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 624/2524 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2524 เรื่องให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พ.ศ.2523

3. หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้สอดคล้องกับวิชาอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2526 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : บทนำ) เป็นหลักสูตรที่ได้ปรับปรุงจากหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) อันเป็นหลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) มีหลักการ จุดหมายโครงสร้างของหลักสูตร เวลาเรียนเหมือนเดิม เพียงแต่ปรับและย้ายเนื้อหาบางส่วนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเพิ่มเติมเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กำหนดแนวทางการดำเนินการตลอดจนการวัดผล ประเมินผล และติดตามผล เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและการสอดคล้องเนื้อหาวิชาอิสลามศึกษาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

4. หลักสูตรอิสลามศึกษา(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2537)ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

กระทรวงศึกษาธิการ เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงคำอธิบายอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับการปรับรายวิชาอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยได้ยกเลิกคำอธิบายอิสลามศึกษา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 988/2534 แล้วให้ใช้คำอธิบายอิสลามศึกษาที่ได้ปรับปรุงใหม่ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 1172 / 2538 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2538 แทน

4.1 หลักการ

4.1.1 เป็นการศึกษาศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน เพื่อสนองความต้องการของชาวไทยมุสลิม

4.1.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีในสังคมและประเทศชาติ

4.1.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำหลักธรรมทางศาสนาอิสลามไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4.2 จุดหมาย หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา มีความต้องการที่จะให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมดังนี้

4.2.1 รู้และเข้าใจคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามขั้นพื้นฐาน

4.2.2 ปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้อง

4.2.3 เป็นมุสลิมที่ดีตามแบบของท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ

4.2.4 สามารถดำรงชีวิตตามวิถีทางของศาสนาอิสลามได้

4.3 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา ประกอบด้วยโครงสร้างวิชา 8 รายวิชา คือ

4.3.1 วิชาหลักศรัทธา (อะกีดะฮฺ) ว่าด้วยหลักการศรัทธา คุณลักษณะของอัลลอฮฺ ﷻ และรَسُول ﷺ เตาฮีดและการตั้งภาคี

4.3.2 วิชาศาสนบัญญัติ (ฟิฮฺญ) ว่าด้วยหลักการอิสลามและกฎเกณฑ์ เงื่อนไข ข้อห้าม ข้อใช้ต่าง ๆ ของศาสนกิจ

4.3.3 วิชาศาสนประวัติ (ตาเรีค) ว่าด้วยชีวประวัติของท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ และผลงานของ เคาละลีฟะฮฺ อับบักกร ﷺ อุมร์ ﷺ อุษมาน ﷺ และอาลี ﷺ

4.3.4 จริยธรรม (อัคลาค) ว่าด้วยกิริยามารยาท การปฏิบัติตนที่ดีตามคำสั่งสอนของศาสนาอิสลาม

4.3.5 วิชาอัลกุรอาน ว่าด้วยหลักการอ่าน การท่องจำอัลกุรอาน และบอกความหมายของสุเราะฮฺต่าง ๆ ที่กำหนด

4.3.6 วิชาเสริมทักษะอัลกุรอาน ว่าด้วยพยัญชนะ สระ เครื่องหมายต่าง ๆ การประสมพยัญชนะและสระ เน้นการอ่านท่องจำสุเราะฮฺต่าง ๆ

4.3.7 วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 1 (ภาษามลายู) ว่าด้วยพยัญชนะ สระ คำ และประสมพยัญชนะและสระ ประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

4.3.8 วิชาพื้นฐานศาสนาอิสลาม 2 (ภาษาอาหรับ) ว่าด้วยพยัญชนะ สระ คำ การประสมพยัญชนะและสระ และประโยคที่ใช้ในศาสนาอิสลาม

4.4 เวลาเรียน

4.4.1 ใช้เวลาเรียนตลอดหลักสูตร 6 ปี (ป.1-6)

4.4.2 ปีการศึกษาละไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์

4.4.3 หนึ่งสัปดาห์มีเวลาเรียน 2 ชั่วโมง

4.4.4 หนึ่งสัปดาห์มีเวลาเรียน 2 ชั่วโมง หรือ 6 คาบต่อ 1 ห้องเรียน

4.4.5 ปีการศึกษาละ 80 ชั่วโมง หรือ 240 คาบ

4.5 จุดประสงค์การเรียนรู้กลุ่มวิชาอิสลามศึกษา

4.5.1 ศรัทธาในหลักศรัทธาอย่างมีเหตุผล

4.5.2 ปฏิบัติตามหลักการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเป็นกิจนิสัย

4.5.3 มีความรู้ ความเข้าใจชีวิตประวัติท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นำแบบอย่างการปฏิบัติของท่านมาใช้แก้ปัญหาชีวิต

4.5.4 มีจริยธรรม และคุณธรรมที่ดั่งงามเป็นที่น่าเลื่อมใส

4.5.5 ยึดมั่นในคำสอนของอัลกุรอานอย่างสม่ำเสมอ

4.5.6 ดำรงตนอยู่ในวิถีทางของอิสลาม

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเป็นมาของหลักสูตรอิสลามศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมต่อการจัดการศึกษาอิสลามในปัจจุบัน สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษานับปัจจุบันนั้นผู้วิจัยจะกล่าวถึงในหัวข้อหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ต่อไป และ ลำดับต่อไปที่น่าสนใจก็คือ ความเป็นมาของวิทยาการอิสลามศึกษานั้นเอง

2.1.2 วิทยาการอิสลามศึกษา

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาอนุมัติหลักสูตรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ช่วยดำเนินการจัดอบรมครูเพื่อทำการสอนศาสนาอิสลาม ผู้เข้ารับการอบรมเป็นข้าราชการครูที่นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นผู้ที่ได้รับการบรรจุให้เป็นครูสอนภาษามลายูและศาสนาอิสลามมาก่อน มีความรู้สามัญเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ต่อมาได้มีการอบรมเพิ่มวุฒิได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7) ส่วนความรู้ทางศาสนานั้น ขณะนั้นยังไม่มีวุฒิเพียงแต่ให้เป็นผู้มีความรู้โดยผ่านการสอบความรู้จากสำนักคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดว่า เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทำการสอนศาสนาได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2543 :15 -18)

การจัดอบรมครูก่อนส่งไปทำการสอนศาสนาอิสลามของสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2² ก็เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร วิชาศาสนาอิสลาม หลักการสอน วิธีสอนตามรายวิชาต่าง ๆ สื่อการเรียนการสอน การเตรียมการสอนและการจัดทำแผนการสอน การสอนศาสนาอิสลามตามหลักสูตรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2519 ได้ดำเนินการอย่างจริงจังอยู่เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ค่อย ๆ หยุตสอนไปที่ละโรงสองโรง ในที่สุดก็ไม่มีโรงเรียนใดทำการสอนศาสนาอิสลามอีกเลย ซึ่งทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้ศึกษาสาเหตุแล้ว ปรากฏว่าครูสอนศาสนาอิสลามเหล่านี้มีความลำบากใจในทางปฏิบัติ เพราะไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารการศึกษาระดับโรงเรียน อำเภอและจังหวัดเท่าที่ควร โดยการอ้างเรื่องไม่มีงบประมาณเป็นสาเหตุสำคัญ บางโรงเรียนไม่ยอมแบ่งเวลาให้ทำการสอน โดยอ้างว่ากระทรวงศึกษาธิการสั่งให้ทำการสอนนอกเวลาเรียนปกติ

ต่อมาในปี พ.ศ.2521 รัฐบาลและสภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่จะแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านสังคม จิตวิทยา ด้านการเมืองภายใน ด้านการเมืองต่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจและด้านการป้องกันประเทศ สำหรับด้านสังคม จิตวิทยาใน ส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กำหนดนโยบายและเสนอแนะแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

ก.นโยบาย

1. เร่งรัดการดำเนินการให้คนไทยมุสลิมมีความสำนึกเป็นคนไทย พูดและใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายทั่วถึง และขจัดมูลเหตุที่ทำให้คนไทยมุสลิมไม่นิยมภาษาไทย โดยให้เข้าใจถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ท้องถิ่นตามที่ปรารถนา และแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวมด้วย

2. ส่งเสริมคนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสามัญ สายอาชีพ และการศึกษา นอกโรงเรียนให้มากขึ้น รวมทั้งการให้สิทธิพิเศษในการเข้ารับการศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่นและสนับสนุนการศึกษาชั้นสูงแก่บรรดาบุตรหลานของผู้นำท้องถิ่นในกลุ่มผู้นำศาสนาอิสลาม เพื่อเยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และใช้ภาษาไทยอย่างแพร่หลายและปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้สร้างความเข้าใจ ทศนคติและความสำนึกในความเป็นไทย และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ และเป็นการสอดคล้องกับการประกอบอาชีพด้วย

² เขตการศึกษา 2 ปัจจุบันไม่มีแล้ว มีสำนักเขตตรวจราชการที่ 12

3. ปรับปรุงและควบคุมการดำเนินของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่พัฒนาจากปอเนาะ เพื่อให้นักเรียนนิยมการเรียนวิชาสามัญเพิ่มขึ้นกับให้นักเรียนพูดและใช้ภาษาไทย โดยแพร่หลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ข. ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติ

1. ให้เยาวชนมุสลิม มีการเรียนรู้ภาษาไทยตั้งแต่เด็กเล็ก และให้มีโอกาสภาษาไทยเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ

2. ให้มีหลักสูตรและแบบเรียนภาษาไทยสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยเฉพาะให้เหมาะสมกับสถานที่และความเป็นอยู่ของท้องถิ่น

3. ให้มีการสอนศาสนาอิสลามแก่นุตรหลานชาวไทยมุสลิมในโรงเรียนประชาบาลมัธยม อาชีวะ วิทยาลัยครู และระดับมหาวิทยาลัย

4. ให้มีระเบียบพิเศษ เพื่อสามารถบรรจุผู้ที่เป็นคนของท้องถิ่น

5. ให้สิทธิพิเศษและการสนับสนุนบุตรหลานผู้นำท้องถิ่นที่เป็นมุสลิม ควรเป็นโครงการชั่วคราว เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่ควรให้สิทธิพิเศษตลอดไป

6. โดยที่การศึกษาเป็นเรื่องเร่งด่วน และเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ปัญหา ฉะนั้น การดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ อาทิ สื่อมวลชนของรัฐ วิทยุ โทรทัศน์ และกิจกรรมอื่น ๆ จะต้องมุ่งให้ส่งเสริมงานด้านการศึกษาด้วย

7. การแก้ไขปัญหาการพูด และการใช้ภาษาไทย ตลอดจนความสำนึกในความเป็นไทยนั้น ควรจะได้ห้มทะเลาะทำอย่างจริงจัง โดยเลือกพื้นที่เป้าหมายที่ใดที่หนึ่ง เช่น จังหวัดปัตตานี และกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน แล้วดำเนินการให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายในระยะเวลาที่กำหนดไว้เพียงใด

เมื่อคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติในเรื่องนโยบาย ข้อเสนอแนะและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้พิจารณาเห็นว่าการปฏิบัติเกี่ยวกับการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จากการศึกษาสาเหตุของจังหวัดต่าง ๆ ปรากฏว่า จังหวัดไม่สามารถดำเนินการได้เพราะขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่ครูสอนศาสนาอิสลาม และไม่มียงบประมาณที่จะดำเนินการ

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้วิเคราะห์ดูแล้วเห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่มีครูนับถือศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก น่าจะมีผู้เคยเรียนวิชาศาสนาจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม วิทยาลัยครู และโดยการศึกษาด้วยตนเองพอที่จะสอนไปพลางก่อนได้ จึงได้จัดทำแบบสำรวจเกี่ยวกับเรื่องนี้ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ ในเขตการศึกษา 2 ผลการสำรวจแต่ละ

จังหวัดมีครูมุสลิมที่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามและมีความสมัครใจที่จะเป็นผู้ทำการสอนศาสนาเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ครบทุกโรงเรียน ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จึงได้จัดทำแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา ของเขตการศึกษา 2 ส่งไปให้จังหวัดต่าง ๆ ภายในเขตการศึกษาพิจารณาดำเนินการตั้งแต่วันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2521 โดยยึดหลักการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 :18-19) ดังต่อไปนี้

1. การสอนศาสนาอิสลามโดยเฉพาะหลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ และวิชาจริยธรรม ให้ทำการสอนในภาษาไทย ตามความเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของนักเรียน และให้ครูประจำการเป็นผู้สอน ส่วนวิชาอัลกุรอาน หลักการอ่านอัลกุรอาน และภาษาอาหรับนั้นให้สอนเป็นภาษาอาหรับ ซึ่งอาจเชิญบุคคลภายนอกมาสอนก็ได้

2. การกำหนดหลักสูตรการอบรมครูและการจัดหาวิทยากรมาเป็นผู้ให้การอบรมครูนั้น ทางสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 จะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรการอบรมไว้ตามประเภทของผู้รับการอบรมเป็น 3 ประเภท คือ

ก. ครูสอนศาสนาเป็นภาษาไทย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) ผู้มีความรู้ทางศาสนาโดยการศึกษาด้วยตนเองหรือศึกษาจากวิทยาลัยครู ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 10 วัน

(2) ผู้ที่จบชั้นปีที่ 4 (อิบติดาอีย) จากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 6 วัน

ข. ครูสอนเฉพาะภาษาอาหรับ ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 3 วัน

ค. ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่โรงเรียนที่เปิดสอนศาสนาอิสลาม ต้องเข้ารับการอบรมตามหลักสูตร เป็นเวลา 2 วัน

สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 (ม.ป.ป. : 9-10 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 19-20) ได้กล่าวว่า พ.ศ.2522 จังหวัดนครราชสีมา ปัตตานี และสตูล ได้ดำเนินงานเกี่ยวกับการอบรมครูผู้สอนที่สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 นำเสนอสรุปได้ดังนี้

1. จังหวัดนครราชสีมา จัดส่งผู้สอนเข้ารับการอบรมจำนวน 33 คน เป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาจบชั้นปีที่ 4 และผู้บริหารโรงเรียนแล้วดำเนินการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

2. จังหวัดยะลา จัดส่งผู้สอนเข้ารับการอบรมจำนวน 16 คน เป็นผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาจบชั้นปีที่ 4 เช่นกัน แล้วเปิดสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2522 เป็นต้นมา

3. จังหวัดปัตตานีดำเนินการโดยทางจังหวัด ดำเนินการโดยทางจังหวัดจัดทำหลักสูตรการบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ แล้วเสนอหลักสูตรขออนุญาตต่อกระทรวงมหาดไทย (ขณะนั้นโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด) เพื่ออบรมผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาจากท้องถิ่น เช่น โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม บิหลัน เคาะฎิบ ฯลฯ เพื่อไปทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งในปี 2522 เป็นต้นมา

4. จังหวัดสตูล ได้เสนอโครงการอบรมครูสอนศาสนาอิสลามไปยังสำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 เช่นเดียวกัน แต่มีข้อแม้ว่าจะจัดอบรมเมื่อทางจังหวัดได้รับงบประมาณจากกรมการปกครอง ซึ่งก็ปรากฏว่าทางจังหวัดสตูลไม่ได้ส่งครูเข้าอบรม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 22-25) ได้กล่าวว่า พ.ศ.2523 ได้มีการขยายพื้นที่จาก 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปสู่จังหวัดที่ 5 ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนส่วนใหญ่ในบางอำเภอของจังหวัดสงขลานั้นนับถือศาสนาอิสลาม มีนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งกำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาได้ไปเรียนวิชาศาสนาอิสลามในสถานสอนศาสนาตามหมู่บ้าน ก่อน หรือหลังจากเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามปกติ และยังไปเรียนในวันหยุดเรียนประจำสัปดาห์ทั้งสองวันอีกด้วย ทำให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาในโรงเรียนปกติ เช่นเดียวกับนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียนในเขตการศึกษา 2 เพื่อเป็นการตอบสนองความมั่นคงของชาติ จังหวัดสงขลาจึงได้รับอนุมัติให้จัดสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา 5 อำเภอ คือ อำเภอจะนะ เทพา นาทวี สะบ้าย้อย และสะเคา และเมื่อ พ.ศ.2524 ได้รับอนุมัติให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 แล้ว สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด ในเขตการศึกษา 2 และจังหวัดสงขลา กำหนดหลักการในการพิจารณาคัดเลือกครูผู้สอนเพื่อบรรจุเข้าทำการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาดังนี้

1. วิทยากรที่ทำการสอนเป็นลูกจ้างรายชั่วโมง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. วุฒิสามัญอย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า และใช้ภาษาไทยได้ดี
3. วุฒิศาสนาอย่างน้อยจบชั้นปีที่ 7 ตามหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามของเขตการศึกษา
4. อายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี
5. ไม่เป็นโรคร้ายแรงตามกฎหมาย ก.พ.

6. ให้พิจารณาบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นที่ตั้งของโรงเรียน โดยการพิจารณาของ กรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้บริหาร โรงเรียน

หลักการนี้สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นในจังหวัด ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูลและสงขลา

ในปี พ.ศ.2525-2532 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามาช่วยพัฒนาสื่อ การเรียนการสอนต่าง ๆ เช่นหนังสือเรียนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 หนังสืออ่าน เพิ่มเติมและแผนการสอนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เป็นต้น ตลอดทั้งได้ใช้งบประมาณ เพื่อปรับปรุงจัดทำ และพิมพ์สื่อการเรียนการสอนจนเป็นรูปเล่มมาตรฐาน โดยมอบหมายให้ครูสภา จัดพิมพ์และจำหน่ายสื่อบางประเภท เช่นหนังสือเรียนอิสลามศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่1-6 เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานการ ประถมศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้จัดส่งบุคลากรไปร่วมปฏิบัติงานในโครงการสอนศาสนา อิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ สำนักงานศึกษาธิการเขต เขต การศึกษา 2 ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2525 เป็นต้น ทำหน้าที่ในการบริหารงาน ซึ่งประกอบด้วย

1. นายมานิต จารงค์ ศึกษานิเทศก์ 7 ทำหน้าที่หัวหน้าโครงการ
2. นายพร้อม หมอกไหม อ.2 ระดับ 6 ทำหน้าที่ประสานงานโครงการ
3. นายเสรี ยุทธนาศาสตร์ อ.2 ระดับ 5 ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ ฝ่ายศาสนาอิสลาม
4. นายสุกรี บาราเฮง อ.1 ระดับ 5 ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ ฝ่ายศาสนาอิสลาม
5. นายกิบหลี บุญเทียม ผู้ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ ฝ่ายศาสนาอิสลาม
6. นายสำราญ พุกยารัตน์ ผู้ทำหน้าที่ศึกษานิเทศก์ ฝ่ายศาสนาอิสลาม

ส่วนในระดับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ได้มอบให้บุคลากรต่อไปนี้ เป็น เจ้าของเรื่องโครงการสอนศาสนาอิสลามของแต่ละจังหวัด คือ

1. นายนาปี สื่อแม อาจารย์ 2 ระดับ 5 ช่วยราชการหน่วยศึกษานิเทศก์ สปจ.

นราธิวาส

2. นายอาทร เบ็ญจสมัย ศึกษานิเทศก์ 5 สปจ. ปัตตานี
3. นายอนันต์ สุวรรณมณี ศึกษานิเทศก์ 6 สปจ. ยะลา
4. นางโรจนา จันทรานุกาตร์ ศึกษานิเทศก์ 5 สปจ. สตูล
5. นายอรุณ ศิริพันธุ์ ศึกษานิเทศก์ 5 สปจ. สงขลา

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาได้พัฒนาขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามลำดับ จน เกือบเต็มพื้นที่ในบางจังหวัด เช่น นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 และสำนักงานการประถมศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกันวางแผนงานประจำปี จัดทำ

โครงการต่าง ๆ สนับสนุนการเรียนการสอนต่าง ๆ จนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายมาโดยตลอด

ในปีพุทธศักราช 2533 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ทำให้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 ต้องปรับปรุงตาม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการจัดการเรียนการสอน อิสลามศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงมอบให้สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ร่วมกับกรม วิชาการปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2523 เป็นหลักสูตรฉบับ ใหม่ให้เรียนอิสลามศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และได้ เริ่มใช้หลักสูตรดังกล่าวตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา ส่วนผู้สอนยังคงใช้บุคคลภายนอกที่มีความรู้ทางด้านศาสนาเป็นผู้สอนตามหลักการเดิม

พ.ศ.2538 กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงคำอธิบายอิสลาม ศึกษา ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับการปรับรายวิชาอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยได้ยกเลิกคำอธิบาย อิสลามศึกษาตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 988/2534 แล้วให้ใช้คำอธิบายอิสลามศึกษาที่ได้ ปรับปรุงใหม่ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 1172/2538 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2538 แทน ฝ่าย โครงการพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติประจำเขต เขตการศึกษา 2 จึง ได้จัดพิมพ์หลักสูตรอิสลามศึกษา ((ฉบับปรับปรุง 2537) ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ขึ้นใหม่ โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนอิสลามศึกษา ได้ใช้ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2538 เป็นต้นไป

พ.ศ.2540 กระทรวงศึกษาธิการได้แจ้งให้สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ ให้สถานศึกษาในสังกัดสามารถจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลาม ศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้ทั่วไป นอกเหนือจากที่เปิดสอนแล้วในจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล โดยได้กำหนดแนวทางให้ดำเนินการเช่นเดียวกับที่เปิดสอนในจังหวัดภาคใต้ คือสถานศึกษาที่ขอเปิดสอนอิสลามศึกษาต้องมีนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 50 ขึ้นไป และให้เป็นไปตามความพร้อมของสถานศึกษานั้น โดยให้ใช้เงินบำรุงการศึกษา เงินบริจาคเอกชน หรือเงินงบประมาณ เพื่อเป็นค่าจ้างวิทยากรสอนตามอัตราที่ทางราชการกำหนด ปรากฏว่ามี โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด 22 จังหวัดแจ้งว่ามีโรงเรียน ประถมศึกษา ในสังกัดพร้อมเปิดสอนอิสลามศึกษาจำนวน 414 โรงเรียน

พ.ศ. 2541 สืบเนื่องจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายปฏิรูปการศึกษา 4 ด้าน กล่าวคือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การ

ปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และปฏิรูประบบบริหารการศึกษาในด้านการจัดการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนนั้น สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอน ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง จึงได้จัดทำแนวทางการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงขึ้นในวันที่ 21-26 มิถุนายน 2541

ต่อมา พ.ศ. 2542 สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดทำแนวทางการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบหน่วยบูรณาการ นำไปทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่อง การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริงใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อำเภอละ 1 โรงเรียนแนวทางการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาแบบหน่วยบูรณาการนี้เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหานำหลักสูตรไปใช้

2.2 ความหมายของบทบาท

บทบาท หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งเป็นการกระทำตามบทการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่นบทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรือเป็นแบบแผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติ คุณค่า และการกระทำที่สมาชิกในสังคมคาดหวังว่าควรจะเป็นไปตามลักษณะของชนิดตำแหน่งที่มีอยู่ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า บทบาทก็คือพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรืออยู่ในสถานภาพนั้นควรประพฤติหรือปฏิบัติ เป็นภาระที่ต้องรับผิดชอบ ตามสถานภาพของแต่ละบุคคลโดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับความคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่นเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดู และอื่น ๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน เช่น ครู อาจารย์ต้องสอน ต้องอบรมนักเรียน เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ (ราชบัณฑิตยสถาน,2546: 602 ; ศักดิ์ไทย สุรกิจบรร,2545 : 111 ; ทรงพล ภูมิพัฒน์ ,2541: 210 ; ยนต์ ชุ่มจิต ,2541 : 61 ; งามพิศ สัตย์สงวน ,2543 : 96-97 ; Cohen, 1979: 35 ; Krech, Crutchfield and Ballachey, 1962:338 ; สงวนศรี วิรัชชัย ,2527: 20)

2.3 ความหมายของบทบาทที่เป็นจริง

จิตยา สุวรรณชฎ (2510: 9) ได้สรุปว่าบทบาทที่เป็นจริงเป็นผลของสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. บทบาทตามอุดมคติ
2. บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง
3. อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์อำนาจความสะดวกของผู้ดำรงตำแหน่ง

ที่มีอยู่

4. ปฏิกริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2522: 39) ได้กล่าวถึงบทบาทที่แสดงจริงว่าเป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจจะไม่เป็นบทบาทตามที่ตนเองคาดหวังหรือสังคมคาดหวัง

มีด (Mead, 1950 : 270) อธิบายว่าบทบาทที่เป็นจริงนั้นประกอบด้วย

1. การรู้จักตนเอง
2. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง

ตนเอง

3. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่างนี้เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

4. การประเมินผลการกระทำตามบทบาทด้วยตนเองและโดยบุคคลอื่น

แบทเตน (Batten, 1959 : 152) กล่าวว่าบทบาทที่เป็นจริงหมายถึงพฤติกรรมที่เป็นจริงซึ่งบุคคลหรือหน่วยงานได้กระทำไปแล้วตามบทบาทที่ได้รับ

กอร์ดอน (Gordon, 1963 : 357) ได้ให้ความหมายว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงเป็นพฤติกรรมที่แต่ละบุคคลกระทำหรือแสดงออก เพื่อตอบสนองต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขา กำลังครอบครองอยู่ โดยปกติจะมีช่องว่างที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือแบบแผนในบทบาทที่ปฏิบัติจริง

สรุปได้ว่าบทบาทที่เป็นจริงคือพฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลหรือหน่วยงาน ได้แสดงออกมาให้เห็นในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นเงื่อนไขให้เขาแสดงบทบาท

2.4 ความหมายของบทบาทที่คาดหวัง

เกษม สุตตสันต์ (2525:14) ได้กล่าวถึงความคาดหวังในบทบาทนั้นมาจาก 3 แหล่งด้วยกัน คือ

1. ความคาดหวังของตำแหน่ง เป็นความคาดหวังที่สถาบันหรือองค์กรมุ่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งปฏิบัติ โดยทั่วไปจะกำหนดเป็นหน้าที่ไว้ควบคู่กับตำแหน่ง
2. ความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเดียวกันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทนั้น
3. ความคาดหวังของผู้ปฏิบัติหน้าที่ คือผู้ที่ดำรงตำแหน่งหรือผู้ที่แสดงบทบาทเอง ความคาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งส่วนหนึ่งเกิดจากการศึกษาหรือการคาดคะเนว่าความคาดหวังของตำแหน่งหรือความคาดหวังของบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจะเป็นเช่นไร

ทิตยา สุวรรณชฎ (2527:43) ได้กล่าวถึงบทบาทที่ควรจะเป็นและฐานะตำแหน่งในสังคมดังนี้

1. มีฐานะตำแหน่งอยู่จริงในทุกสังคมและมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าครอง
2. มีบทบาทที่ควรจะเป็น(Ought to be role) ประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการกำหนดฐานะตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเราจะทราบถึงฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากสังคมกรรม (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริงของคนที่ดำรงตำแหน่งนั้น เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้นเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่ควรจะเป็นกับบุคลิกภาพของตนเอง บุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

สนิท มณีคุณ (2531 : 12) กล่าวว่า บทบาทที่คาดหวังคือบทบาทที่ถูกคาดหวังว่าบุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ ควรจะกระทำอะไรอย่างไร

สันติ บุญภิรมย์ (2532 : 12) กล่าวว่า บทบาทที่คาดหวังหมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมที่ได้กำหนดขึ้นมาพร้อมตำแหน่งสังคมไว้สำหรับบุคคลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ได้ปฏิบัติหรือกระทำและได้วางระดับความคาดหวังไว้อย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ทำการเปรียบเทียบกับ การปฏิบัติอยู่ สำหรับการกำหนดโทษผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ การกำหนดของแต่ละสังคมต่อไป

แบทเตน (Batten, 1950 : 270) กล่าวว่า บทบาทที่คาดหวังหมายถึงพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังว่าบุคคลหรือหน่วยงานควรกระทำตามบทบาทที่ได้รับ

กล่าวโดยสรุป บทบาทที่คาดหวัง หมายถึงบทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ ควรจะทำอะไร อย่างไร หรืออาจเป็นความคาดหวังของผู้ที่ดำรงตำแหน่งเองว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร

2.5 ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับบทบาท

สตาร์เดอร์ และเดกเกอร์ (Starder and Decker, 1995:58 อ้างถึงในเพ็ญพักตร์ นภากุล, 2548:47-48) ได้อธิบายองค์ประกอบเกี่ยวกับบทบาทไว้ในทฤษฎีบทบาทว่ามี 2 องค์ประกอบคือ

1. บรรทัดฐาน (Norms) ของพฤติกรรม เป็นความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทที่ควรกระทำ ซึ่งจะมีการจัดเตรียมหรือกำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานที่ผู้อยู่ในบทบาทควรกระทำ

2. คุณค่า (Value) เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเหมาะสมของพฤติกรรม คุณค่าเป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้ผู้อยู่ในบทบาทปฏิบัติตาม และสามารถดำเนินการในบทบาทได้ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้

ส่วนพวงเพชร สุรัตน์กวีกุลและเฌอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (2547:78) ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ 3 ด้าน คือ

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal role) ได้แก่บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครกระทำตามนั้นก็ได้

2. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

3. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual หรือ enacted role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ๆ ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป

และถ้าจะพิจารณาลักษณะของบทบาทที่ปรากฏอยู่ในสังคมให้ลึกซึ้งแล้ว ตามทัศนะของ สวงวนศรี วิรัชชัย (2527: 23-24) ได้แบ่งประเภทของบทบาทไว้ 5 ประเภท ดังนี้

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึงบทบาทที่สังคม กลุ่มหรือองค์กร กำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึงบทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ)

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึงพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

5. บทบาทของผู้รับรู้ (Perceived Roles) หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง และเช่นเดียวกับ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2522 : 48-49) ได้อธิบายถึงการสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทตามแนวคิดของนาเดล (Nadel) ไว้ดังนี้

$$P = a, b, c \dots n$$

โดยที่ P หมายถึงบทบาท

a, b, c...n หมายถึง ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม

บทบาทตามแนวคิดของนาเดล (Nadel) นี้จะมีส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท (Peripheral Attributer) ได้แก่ บทบาทชนิดที่แม้จะขาดหายไป หรือมิได้แสดงบทบาทนั้นก็ไม่ได้ทำให้บทบาทที่ต้องการผิดไป เช่น ครูที่เขียนกระดานดำ แล้วจะล้างมือโดยทันที หรือจะไม่ได้ล้างมือโดยทันทีก็มิได้ให้บทบาทของครูผิดไป

2. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทจะขาดมิได้ (Required Attributer) ได้แก่ ส่วนของบทบาทที่สำคัญ ถ้าขาดส่วนสำคัญของบทบาทในส่วนนี้แล้วจะทำให้บทบาทของตำแหน่งผิดไป เช่น บุคคลที่สวมบทบาทตำแหน่งครูแต่ไม่ยอมสอนหนังสือเพราะชอบทำงานด้านธุรการ จึงเป็นครูโดยตำแหน่งเท่านั้น ไม่อาจจะเรียกว่าเป็นครูที่สมบูรณ์ได้ เพราะมิได้แสดงบทบาทที่สำคัญคือบทบาทในการสอน

3. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามข้อบังคับและกฎหมายที่ปรากฏอย่างชัดเจน (Legitimizing or Pivotal Attributer) ได้แก่ ส่วนของบทบาทตามที่ข้อบังคับและกฎหมายกำหนดให้กระทำหรือปฏิบัติ ถ้าบุคคลที่สวมบทบาทตามตำแหน่งไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่ปรากฏอย่างชัดเจนแล้ว ถือว่า บุคคลนั้นมิได้ แสดงบทบาทในตำแหน่งนั้น เช่น กฎหมายกำหนดว่า ครูคือผู้สอนประจำในสถานศึกษาและได้รับเงินเดือนเป็นประจำทุกเดือน แต่ นาย ก เป็นผู้สอนพิเศษในสถานศึกษา และมีได้รับเงินเดือนประจำ กรณีดังกล่าวก็คือว่า นาย ก มิได้ เป็นครูตามที่กฎหมายกำหนด

ส่วน อัลพอร์ต (Allport.1968:181-184 อ้างถึงในเพ็ญพักตร์ นภากุล, 2548:49) ได้ จำแนกองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการคือ

1. บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติ (Role expectation) คือบทบาทตาม ความคาดหวังของบุคคลอื่นหรือสังคมที่คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติเมื่อดำรงอยู่ในตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งของสังคม

2. มโนทัศน์บทบาทของบุคคล (Role conception) คือการที่บุคคลมองเห็น หรือ คาดหวังว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไร โดยบุคคลจะวาดภาพบทบาทไปตามวิถีทางของเขา ซึ่ง อาจจะสอดคล้องกับความต้องการของสังคมหรือไม่ก็ได้

3. การยอมรับในบทบาท(Role acceptance) คือการยอมรับบทบาทของบุคคลซึ่ง เกิดขึ้นภายหลังที่บุคคลได้พิจารณาเห็นความสำคัญของบทบาทที่ต้องกระทำว่ามีความสำคัญต่อ ตนเอง หรือทำให้เกิดความขัดแย้งกับความคาดหวังของสังคมน้อยที่สุด

4. การปฏิบัติบทบาท (Role performance) คือการแสดงบทบาทตามสภาพจริงอัน จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบด้วยความคาดหวังของสังคม บทบาทการรับรู้ และเข้าใจของ ตนเองต่อบทบาท ตลอดจนการยอมรับของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุป ความสัมพันธ์ของบทบาทที่กำหนด บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่ปฏิบัติจริง เพื่อเป็นแนวคิดใน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงของบุคคลจะแสดงออกมาได้ดีนั้นบุคคลต้องมีการ รับรู้ และเข้าใจในบทบาทของตนเองอย่างชัดเจนเสียก่อน เพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลนั้นเกิดความ ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทที่ตนควรกระทำ ให้เกิดความสำเร็จตามความคาดหวังของ ตนเองและผู้อื่น

2.6 บทบาทของวิทยากรอิสลามศึกษาในการจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2546 : 302) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษา ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องรู้จักนำวิธีการสอนและเทคนิคการสอนมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สอน นั่นคือต้องรู้จักจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ผู้สอนนำวิธีการฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการคิด วิธีการจัดกลุ่ม วิธีเผชิญหน้ากับสถานการณ์และปัญหา และรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เน้นการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และได้ฝึกการปฏิบัติ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้สอนต้องรู้จักจัดการเรียนอิสลามศึกษาให้บูรณาการกับความรู้จากสาระการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่น ๆ อย่างมีความสมดุลกัน ประการสุดท้ายผู้สอนควรจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้รวมทั้งรู้จักใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งผู้สอนต้องรู้จักพัฒนารูปแบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนดังกล่าวข้างต้นด้วย

ส่วนอรรถีย์ มูลคำและสุวิทย์ มูลคำ (2544: 197-198) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนไว้ว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ควรมีบทบาทดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดให้เอื้อต่อการปฏิรูปต่อการเรียนรู้
2. ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจและปรับเนื้อหากระบวนการและทฤษฎีการสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ออกแบบการจัดการเรียนรู้หรือการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นครูรายวิชา/กลุ่มวิชาอื่น ๆ ที่สอนในชั้นเดียวกัน ครูวิชาการศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน เป็นต้น เพื่อให้ข้อเสนอแนะการประสานความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
4. กำหนดกิจกรรมและวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าเพื่อจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ เช่นเอกสาร หนังสือ วัสดุทัศน ซีดีรอม เป็นต้น ตลอดจนแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นบุคคลและสถานที่

5. จัดกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างหลากหลายเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและปัจจัยพื้นฐานของโรงเรียน เช่น สภาพห้องเรียน บริเวณโรงเรียน สภาพท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเริ่มจากสภาพแวดล้อมรอบตัว สามารถสัมผัสได้ และผู้เรียนสนใจให้มากที่สุด

6. ลดบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้กำกับหรือผู้จัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

7. จัดเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมของผู้เรียน

8. วัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างเป็นระบบตามสภาพจริงและเป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ วิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงาน การทดสอบ เพิ่มสะสมงาน เป็นต้น

9. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมและรับทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่เสมอ

10. ทำวิจัยในชั้นเรียน ควบคู่กับการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้แล้วนำผลไปปรับปรุงและพัฒนา

ดังนั้นวิทยากรอิสลามศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเอง มีการกำหนดการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและเหมาะสม โดยลดบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้กำกับการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

สำหรับขอบข่ายของงานวิชาการซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอน วีระศักดิ์ รักษ์โพธิวงศ์ (2544:8) ได้กล่าวถึงขอบข่ายงานวิชาการไว้ว่า ขอบข่ายงานวิชาการมี 7 งาน คือ งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานการเรียนการสอน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานวัดและการประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศภายใน และงานการประชุมอบรมทางวิชาการ และนิตยา เพ็ชรไทยพงศ์ (2545: 16) ได้ประมวลขอบข่ายงานวิชาการไว้ 7 ประการเช่นกันคือ งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานการจัดการเรียนการสอน งานสื่อการเรียนการสอน งานห้องสมุด งานวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน งานนิเทศภายใน และงานพัฒนาบุคลากร และนิตยา มัสเยาะ (2545: 15) ได้กล่าวไว้ว่างานวิชาการเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ของนักเรียนและมีขอบข่ายที่กว้างขวางหลายด้าน จึงได้สรุปขอบข่ายงานวิชาการไว้เป็น 4 ด้านคือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และ ด้านการวัดผลและการประเมินผล ซึ่งขอบข่ายงานวิชาการทั้ง 4 ด้านนี้จะมีความสำคัญมาก เพราะขอบข่ายงานวิชาการทั้ง 4 ด้านนี้ถือเป็นงานหลักของงานวิชาการ และผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบงานวิชาการต่างให้ความสำคัญกับงานวิชาการทั้ง 4 ด้านดังกล่าว อีกทั้งยังได้

ปฏิบัติเป็นลำดับต้น ๆ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงประมวลขอบข่ายงานวิชาการจากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ มากำหนดเป็นเนื้อหา 4 ด้านดังจะกล่าวต่อไป ดังนี้

2.6.1 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้

หลักสูตรถือเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษา เป็นสิ่งนำไปสู่เป้าหมาย หากหลักสูตรไม่มีความชัดเจน การจัดการเรียนการสอนก็ย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก และจะต้องมีความรู้โดยทำการศึกษหลักสูตรให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

³(( ))

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ต้องการเดินทางมุ่งหน้าไปยังแนวทางใดแนวทางหนึ่ง (จำเป็นที่สุด) ที่เขาจะต้องมีความรู้ในแนวทางนั้น และอัลลอฮ์ ﷻ จะให้ความสะดวกแก่เขาไปสู่สรวงสวรรค์”

หะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใดก็ตามที่ต้องการเดินทางมุ่งหน้าไปยังแนวทางใดจำเป็นอย่างยิ่งที่เขาจะต้องมีความรู้ในแนวทางนั้น และเช่นเดียวกันกับหลักสูตรที่ผู้สอนต้องทำการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นผู้ที่เป็นวิทยากรอิสลามศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจใน ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ โดยสิ่งแรกที่ควรทำการศึกษาคือ ความหมายของหลักสูตร

2.6.1.1 ความหมายของหลักสูตร

คำว่าหลักสูตร หมายถึงแผนซึ่งทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ออกแบบจัดทำขึ้น ให้แก่ผู้เรียนทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ตามความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นและประเทศชาติอย่างเหมาะสมกับวัย โดยผ่านกระบวนการประเมินอย่างเป็นระบบ โดยที่หลักสูตรนั้น ๆ สามารถปรับปรุง พัฒนา และให้ประโยชน์ต่อผู้เรียนได้มีความรู้ ความสามารถสูงสุด ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เมื่อผู้เรียนได้รับมวลประสบการณ์แล้วจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย

³ บันทึกโดย Ahmad, 1980 หะดีษหมายเลข 7965

(Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ไปในทางที่ดีที่สังคมต้องการ(นิคม ชมพูลง,2545 : 45 ;ธำรง บัวศรี,2542 :7 ;ฉันท ชาติทอง, 2550 : 4 ;ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ ,2541: 10 ;ชูศรี สุวรรณโชติ,2544 : 41-42)

ส่วนการนำหลักสูตรไปใช้ สุณีษ์ ภูพันธ์ (2546 : 221) ได้สรุปไว้ว่าหมายถึงการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ในอันที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นดำเนินไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นับแต่การเตรียมบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ดังนั้นวิทยากรอิสลามศึกษาในฐานะที่เป็นผู้สอนองค์ความรู้ทางด้านอิสลามศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาหลักสูตรและวิธีการนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

2.6.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

นิคม ชมพูลง (2545 :52-53) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

- 1.หลักสูตรเป็นแบบแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
- 2.หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ
- 3.หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
- 4.หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย
- 5.หลักสูตรเป็นแผนดำเนินดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุมดูแล ติดตามผล ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล
- 6.หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 7.หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปในรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอันเป็นการพัฒนากำลังซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากไม่มีหลักสูตรแล้วการจัดการเรียนการสอนจะเปรียบเสมือนคนตาบอดที่ไม่มีผู้นำทาง จะไปทางใดก็มีคสนธิ และจะตรงกันข้ามกัน หากมีหลักสูตรอย่างชัดเจนก็จะทำให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้

2.6.1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

ยุทธพงษ์ ไกยวรรณ (2541:10) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบของหลักสูตร มี

4 ประการ

1. ความมุ่งหมาย (Curriculum Objectives)
2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร (Curriculum Contents)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

ส่วน ชำรง บัวศรี (2542: 8-9) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรมีดังนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies)
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)
3. รูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร (Types and Structures)
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objectives)
5. เนื้อหา (Content)
6. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Instructional Objectives)
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies)
8. การประเมินผล (Evaluation)
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media)

และสุนีย์ ภูพันธ์ (2546: 18-19) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ

คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญเพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่เด็ก ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

จุดมุ่งหมายของการศึกษามีอยู่หลายระดับ ได้แก่ จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตรซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่บอกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรู้เป้าหมายของหลักสูตรนั้น ๆ จุดมุ่งหมายของกลุ่มวิชา วิชา แต่ละกลุ่มจะสร้างคุณลักษณะที่แตกต่างกันให้กับผู้เรียน ดังนั้นแต่ละกลุ่มวิชาจึงมีการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ต่างกัน จุดมุ่งหมายรายวิชาเป็นจุดมุ่งหมายที่ละเอียดเฉพาะเจาะจงกว่าจุดมุ่งหมายกลุ่มวิชา ผู้สอนรายวิชาจะกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนเนื้อหาแต่ละบทแต่ละตอนขึ้นในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม แม้ว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาจะมีหลายระดับดังกล่าวแล้ว แต่จุดมุ่งหมายทุกระดับย่อมสอดคล้องกันและนำไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางเดียวกัน

2. เนื้อหา (Content)

เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว กิจกรรมขั้นต่อไปคือ การเลือกเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ การเรียนลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)

เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน เป็นต้น

การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะเก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน จำนวนครูและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

การดำเนินการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในขั้นการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะได้ผลหรือไม่อยู่กับพฤติกรรมการสอนของครู ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ในด้านการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอน ตลอดจนทั้งปรัชญาการศึกษาของแต่ละระดับ จึงทำให้การเรียนของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation)

การประเมินผลหลักสูตร คือ การหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด และอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักสูตรจะมีความสมบูรณ์ได้จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ องค์ประกอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นความมุ่งหมาย เนื้อหาสาระของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้หลักสูตรมีความชัดเจน และครอบคลุมสิ่งที่จำเป็นต้องมีในหลักสูตร และก่อนที่จะมีการจัดทำหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้สิ่งที่ควรทำการศึกษาคือ ลักษณะที่ดีของหลักสูตร ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.6.1.4 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

สวินีย์ ภูพันธ์ (2546 : 19-20) ได้กล่าวว่า หลักสูตรเป็นแนวทางสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตรที่ดีจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และเกิดสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษา
2. ตรงตามลักษณะของพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ
3. ตรงตามลักษณะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ของชาติ
4. มีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและมีพัฒนาการในทุกด้าน
5. สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ จัดวิชาทักษะ และวิชาเนื้อหาให้เหมาะสมกันในอันที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเจริญงอกงามทุกด้าน
6. หลักสูตรที่ดี ควรสำเร็จขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย เพื่อจะได้ผลดีควรจัดทำเป็นรูปคณะกรรมการ
7. หลักสูตรที่ดี จะต้องยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ เช่น
  - 7.1 ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม
  - 7.2 ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ
  - 7.3 ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอันแสดงลักษณะของสังคม
  - 7.4 ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์
  - 7.5 ความเปลี่ยนแปลงทางปรัชญาการศึกษา

7.6 ความเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางจิตวิทยา

7.7 ความเปลี่ยนแปลงในจุดประสงค์ของการศึกษา ซึ่งมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมี
 ลัทธิแห่งตน มีมนุษยสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองดี

7.8 วิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรม และภาวะความเป็นอยู่ของสังคมที่
 เปลี่ยนไป ระบบการปกครองประเทศที่เปลี่ยนแปลง

7.9 ความเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ได้แก่ การบริหารการศึกษา อุปกรณ์โสตทัศน
 ศึกษา วิธีสอนและการประเมินผลการศึกษา

8. หลักสูตรที่ดีจะต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้ต่อเนื่องกันไป และจะต้องเรียงลำดับ
 ความยากง่ายไม่ให้ขาดตอนจากกัน

9. หลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็ก เพื่อให้
 เด็กได้มีโอกาสแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต เพื่อให้มีความเป็นอยู่อย่างผาสุก

10. หลักสูตรที่ดีจะต้องเพิ่มพูนและส่งเสริมทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นของเด็ก

11. หลักสูตรที่ดี จะต้องส่งเสริมให้เด็กทำงานเป็นอิสระ และทำงานร่วมกันเป็น
 หมู่คณะ เพื่อพัฒนาให้รู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

12. หลักสูตรที่ดีย่อมส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิดริเริ่ม มี
 ความสร้างสรรค์ในการดำเนินชีวิต

13. หลักสูตรที่ดีย่อมบอกแนวทาง วิธีสอน และอุปกรณ์สื่อการสอนประกอบ
 เนื้อหาสาระที่จะสอนไว้อย่างเหมาะสม

14. หลักสูตรที่ดีย่อมมีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เพื่อทราบข้อบกพร่องในอันที่
 จะปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

15. หลักสูตรที่ดีจะต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ และมี
 โอกาสแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ

16. หลักสูตรที่ดี ต้องส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา

17. หลักสูตรที่ดีต้องจัดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก

18. หลักสูตรที่ดี ต้องจัดประสบการณ์และกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง เพื่อเปิดโอกาส
 ให้เด็กได้เลือกอย่างเหมาะสมตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของแต่ละบุคคล

19. หลักสูตรที่ดีจะต้องวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างเหมาะสมแก่การนำไปปฏิบัติและ
 สะดวกแก่การวัดและประเมินผล

ดังนั้นลักษณะของหลักสูตรที่ดีจะต้องตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นลำดับ
 แรกและที่สำคัญหลักสูตรที่ดียอมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านนั่นก็คือความรู้ ทักษะและ

เจตคติ และเมื่อได้รับทราบเกี่ยวกับลักษณะของหลักสูตรที่ดีแล้ว ลำดับต่อไปควรได้ศึกษาในเรื่องของหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับปัจจุบันที่วิทยาการอิสลามศึกษาจำเป็นต้องทำความเข้าใจและนำไปปรับใช้กับสถานศึกษาของตนเอง ดังต่อไปนี้

2.6.1.5 หลักสูตรอิสลามศึกษา

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับปัจจุบันจัดอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้เริ่มใช้ในสถานศึกษาเมื่อปี 2546 จนถึงปัจจุบันภายใต้หลักสูตรที่เรียกกันว่า การจัดสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา

กรมวิชาการ (2546 : (5)) กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่าได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับอิสลามศึกษาไว้ในสาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม และจริยธรรม ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาหลักสูตรและปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อิสลามศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีการบูรณาการการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและให้การศึกษาแก่เยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลาม

(1) จุดประสงค์ของหลักสูตรอิสลามศึกษา

จุดประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับอิสลามศึกษาไว้ในสาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม และจริยธรรม ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กรมวิชาการ(2546 : (13))ได้กล่าวไว้ว่า การจัดสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา ซึ่งเป็นสาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นการมุ่งเน้นมาตรฐานของผู้เรียนให้มีความรู้ ประสพการณ์ การปฏิบัติ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม และคุณธรรม ที่ว่าด้วยหลักการศรัทธา หลักประพฤติปฏิบัติและหลักคุณธรรมตามคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยกำหนดเป้าหมายให้ผู้เรียนสามารถประมวลความรู้และแนวคิดมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และปฏิบัติตนตามหลักธรรม คำสอน เพื่อปลูกฝังให้เป็นคนดี มีศรัทธา มีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้า บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

จากจุดประสงค์ของหลักสูตรอิสลามศึกษาข้างต้นทำให้วิทยาการอิสลามศึกษามีเป้าหมายเดียวกันคือมุ่งเน้นมาตรฐานของผู้เรียนให้มีความรู้ ประสพการณ์ การปฏิบัติ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม และคุณธรรมทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และลำดับ

ต่อไปที่ควรรับรู้ก็คือ วิสัยทัศน์อิสลามศึกษา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และความสำคัญของการเรียนรู้อิสลามศึกษา ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

(2) วิสัยทัศน์อิสลามศึกษา

กรมวิชาการ(2546 : (14-15)) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้อิสลามศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีศรัทธามั่น และปฏิบัติตามคำสอนของอิสลามนำมาพัฒนาตนเอง ครอบครัวยุคและสังคม มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

(3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

(3.1) มีความรู้ความเข้าใจหลักการอิสลามและตระหนักถึงความจำเป็นในการเรียนรู้สาระอิสลามศึกษา

(3.2) ยึดมั่นและปฏิบัติตามคำสอนของอิสลามศึกษา

(3.3) เห็นคุณค่าของตนเองและมีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิม

(3.4) มีทักษะและปฏิบัติตามหลักการอิสลามในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

(3.5) เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

(3.6) เชิญชวนผู้อื่นให้ทำความดี

(3.7) รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

(3.8) เป็นแบบอย่างที่ดีตามแนวทางอิสลาม

(4) ความสำคัญของการเรียนรู้อิสลามศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้ผู้เรียนมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี และได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมในการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ รวมทั้งให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนอย่างต่อเนื่อง ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การ

ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับรวม 9 ปี

อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ มุ่งเน้นให้เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุขบนพื้นฐานของสังคมไทย โดยปลูกฝังให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ มีคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาตนเอง และสังคม มีความสามารถในการเรียนรู้ สื่อสาร ทำงาน คิด ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ พึ่งตนเองได้ มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อมและมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพื้นฐานในการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับส่วนบุคคลและสังคมนั้น ต้องจัดให้มีการเรียนตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ช่วงชั้นที่ 1 - 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ ประกอบด้วย หลายแขนงวิชา และได้รับการออกแบบเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเป็นพลเมืองดีเป็นสำคัญ

อิสลามศึกษา เป็นองค์ความรู้ซึ่งเป็นสาระของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในสาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหลักธรรม คำสอนของอิสลามที่มุ่งเน้นมาตรฐานผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลามให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้และเข้าใจหลักการศรัทธา หลักปฏิบัติและหลักคุณธรรม จริยธรรมเพื่อยึดถือเป็นระบบแห่งชีวิต โดยผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์และทักษะเกี่ยวกับ จริยธรรม คุณธรรม ที่ว่าด้วยหลักการปฏิบัติความดีตามวิถีชีวิตของอิสลามอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชั้นการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเกิดความเจริญงอกงามทั้งในด้านความรู้ ทักษะและกระบวนการตลอดจนเกิดเจตคติและการจัดการได้

ดังที่ได้กล่าวมาเกี่ยวกับวิสัยทัศน์อิสลามศึกษา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และความสำคัญของการเรียนรู้อิสลามศึกษานั้นเมื่อวิทยาการอิสลามศึกษาได้ทำการศึกษาจะเห็นได้ชัดเจนว่า ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ

ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และทั้ง 3 ด้านข้างต้นจะนำพาไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้อิสลามศึกษาที่เป็นแกนกลางดังต่อไปนี้

(5) มาตรฐานการเรียนรู้อิสลามศึกษา

กรมวิชาการ(2546 : 5-9) ได้กล่าวไว้ว่า อิสลามศึกษา ได้ถูกกำหนดให้อยู่ในสาระที่ 1: ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ จึงได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ให้สถานศึกษาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพและพัฒนาผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลามดังนี้

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติความเป็นมา ความสำคัญ หลักการของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในหลักศรัทธาและกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ไว้ดังต่อไปนี้

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติความเป็นมา ความสำคัญ หลักการของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

(5.1) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)

(5.1.1) รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญหลักการของศาสนาอิสลาม

(5.1.2) รู้และเข้าใจภาษาอาหรับและหรือภาษามลายูในการศึกษาศาสนาอิสลาม อัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอาน เราะฮูล ﷺ หะดีษ

(5.1.3) สามารถนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญหลักการของศาสนาอิสลาม อัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอาน เราะฮูล ﷺ หะดีษ มาใช้ในชีวิตประจำวัน

(5.1.4) เห็นประโยชน์ของการศึกษาประวัติความสำคัญของศาสนาอิสลาม

(5.2) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)

(5.2.1) รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญของ ศาสนาอิสลาม อัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอาน เราะฮูล์ ﷺ หะดีษ

(5.2.2) รู้และเข้าใจภาษาอาหรับและหรือภาษามลายูในการศึกษาประวัติ ศาสนาอิสลามอัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอาน เราะฮูล์ ﷺ หะดีษ ได้ถูกต้อง

(5.2.3) สามารถนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ หลักการของศาสนาอิสลาม อัลลอฮ์ ﷻ อัลกุรอาน เราะฮูล์ ﷺ หะดีษ มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่าง ถูกต้องสม่ำเสมอ

(5.2.4) เห็นประโยชน์ของการศึกษาหลักการของศาสนาอิสลาม

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในหลักศรัทธาและกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม

(5.3) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)

(5.3.1) รู้ เข้าใจและยึดมั่นหลักศรัทธาตามบทบัญญัติอิสลาม

(5.3.2) เชื่อมั่นและเห็นคุณค่าของการศรัทธาอันนำไปสู่การกระทำความดี ของตนเองและผู้อื่นเป็นแบบอย่างแก่บุคคลในครอบครัวและโรงเรียนได้รับรู้ชื่นชมและอยู่ร่วมกัน ได้อย่างสันติสุข

(5.4) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)

(5.4.1) รู้ เข้าใจและยอมรับพร้อมยกหลักฐานในหลักศรัทธาเพื่อเป็นหลักยึด มั่นในการดำเนินชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

(5.4.2) เชื่อมั่นและเห็นคุณค่าของการศรัทธา จริยวัตรของเราะฮูล์ ﷺ และ จริยธรรมของบุคคลสำคัญในศาสนาอิสลามเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติของตนเอง กลุ่ม เพื่อน และสังคมใกล้เคียงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และสามารถนำไปใช้ ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

(5.5) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-ป.3)

(5.5.1) รู้และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม อัลกุรอาน วิธีอ่านและ ท่องจำอัลกุรอาน เพื่อความเข้าใจและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

(5.5.2) เห็นคุณค่าของบทบัญญัติอิสลาม การอ่าน เขียน ภาษาและท่องจำอัลกุรอาน

(5.5.3) ปฏิบัติศาสนกิจและการอ่าน ท่องจำอัลกุรอานขั้นพื้นฐาน

(5.6) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6)

(5.6.1) รู้และเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและหลักปฏิบัติและหลักจริยธรรมของบทบัญญัติของอิสลาม ภาษาอัลกุรอาน วิธีอ่าน เขียน ท่องจำ ความหมาย และหลักการอ่านอัลกุรอานในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

(5.6.2) เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติเบื้องต้นของอิสลามและการอ่านอัลกุรอาน

(5.6.3) ปฏิบัติศาสนกิจ และการอ่าน เขียน ท่องจำอัลกุรอาน เพื่อให้เกิดทักษะและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จากมาตรฐานการเรียนรู้อิสลามศึกษา ทั้ง 3 ด้านข้างต้นจะเห็นได้ว่าวิทยากรอิสลามศึกษาสามารถที่จะนำไปศึกษาและใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพและพัฒนาผู้เรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสถานศึกษาของตนต่อไป

2.6.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนถือเป็นกระบวนการสำคัญในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะผู้สอนที่ต้องดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรให้ถ่องแท้และนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนให้มากที่สุด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษาต้องอาศัยความสุขุมรอบคอบ มีบุคลิกภาพที่ดี โอบอ้อมอารี รู้จักเอาใจใส่ เป็นมิตรที่ดี มีความยุติธรรม เข้าใจความแตกต่างและความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน และเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียนได้

ในอัลกุรอาน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งให้ป่าวของพระองค์เป็นผู้ที่มีความสุขุมรอบคอบและมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วยความเป็นมิตร ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالصَّرَّاءِ وَالْكَبِيمِ وَالْغَيْظِ وَالْعَافِينَ
عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾

(134 :)

ความว่า “ คือบรรดาผู้ที่บริจาคทั้งในยามสุขสบายและในยาม
เดือดร้อน และบรรดาผู้ข่มโทษะและบรรดาผู้ให้อภัยแก่เพื่อน
มนุษย์ และอัลลอฮ์ นั้นทรงรักผู้กระทำดีทั้งหลาย”

(อาละอิมรอน :134)

และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

﴿حُذِرِ الْعَفْوُ وَأُمِرَ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾

199 :)

(

ความว่า “เจ้า (มุฮัมมัด) จงยึดถือไว้ซึ่งการอภัย และจงใช้ให้
กระทำสิ่งที่ชอบ และจงผินหลังให้แก่ผู้โหดเหี้ยมทั้งหลายเถิด”

(อัลอะฮฺรอฟ :199)

จากอายะฮ์ทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้ความสำคัญกับการ
ให้อภัย เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเป็นมิตร ซึ่งในเรื่องนี้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดี
ในการแสดงความเป็นมิตร ดังรายงานจากท่านอับู สุรัยเราะฮ์ ﷺ เล่าว่า

ﷺ))

4((

ความว่า “มีชาวอาหรับชนบทคนหนึ่งได้ยื่นปีศาจวะในมัสยิด
ผู้คนที่อยู่ในมัสยิดได้ลุกขึ้นไปเพื่อที่จะขับไล่เขาออกไป แต่
ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวกับพวกเขาว่า “ปล่อยเขา (ให้

⁴ บันทึกโดย al-Bukhariy ,1989หะดีษหมายเลข 220

ปีศาจจะให้เสร็จ) เกิด และจงนำน้ำมาสักหนึ่งถังแล้วราดบนรอย
ปีศาจของเขา แท้จริงเนื่องจากพวกเจ้าถูกบังเกิดมาเพื่อความ
สะอาดง่ายดาย มิใช่เพื่อความยากลำบาก”

หะดีษข้างต้นแสดงให้เห็นว่าท่านบิรฮัมมัด رضي الله عنه ได้สร้างความเป็นมิตร โดยมีได้
โทษและลงโทษชาวอาหรับชนบทผู้นั้นแต่อย่างไร

ดังนั้น บทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษาจึง
นับว่ามีความสำคัญที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี

2.6.2.1 ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือการจัดกิจกรรมประสบการณ์ หรือ
สถานการณ์ใด ๆ ที่มีความหมายกับผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้
ด้วยตนเอง โดยการสังเกต วิเคราะห์ ปฏิบัติ สรุป เพื่อสร้างนิยามความหมายและผลผลิตความรู้
ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ทุกด้านอย่างสมดุล และการสอนก็สามารถดำเนิน ไปอย่างมี
ประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนก็สามารถบรรลุจุดประสงค์ การสอนที่กำหนดไว้(อรรถ
มุลคำและสุวิทย์ มุลคำ,2544: 11;อากรณ ใจเที่ยง ,2546: 72;ไสว พักขาว, 2544 :19;สุพิน บุญชู
วงศ์, 2538 :35)

2.6.2.2 จุดมุ่งหมายของการสอน

ส่วนมุณีเราะฮฺ บินตุ อับดุลอะซะฟูร(2532: 105) ได้กล่าวไว้ว่าครูจะต้องมี
จุดมุ่งหมายของการสอนดังนี้

1. ให้ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น
2. ให้เปลี่ยนทัศนคติหรือความคิดเห็น ความรู้สึกที่ผิด ๆ ให้ถูกต้อง
3. ให้ปฏิบัติตนในสิ่งที่ถูกนั้นด้วย

เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติตามแล้วจึงจะถือว่าการเรียนนั้นได้ผล ถ้าผู้เรียนเพียงแต่รู้และ
ยังไม่ปฏิบัติตาม ถือว่าการสอนของครูยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นครูจะต้องมีบุคลิกภาพที่จูง
ใจให้ผู้เรียนอยากศึกษา อยากเข้าใกล้ อยากถามในสิ่งที่ตนไม่รู้ ต้องมีบุคลิกภาพที่จะทำให้ผู้เรียน
เกิดความตั้งใจ ความพร้อมที่จะเรียน ครูจะต้องมีการเตรียมการสอนอย่างดี ทั้งในเรื่องเนื้อหาที่
ถูกต้องและวิธีการสอนที่ดึงดูดความสนใจ คือจะต้องเตรียมตัวผู้สอนตั้งแต่การสร้างบรรยากาศ
ที่จะสอนให้เกิดขึ้น สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง วิธีการสื่อความหมายหรือวิธีการพูดถ่ายทอด

ความรู้ เตรียมเรื่องที่จะสอน เช่นในการเตรียมการสอนแต่ละครั้งจะต้องตั้งจุดประสงค์ว่าในการสอนครั้งนี้จะให้ผู้เรียนทำอะไรบ้าง แล้วก็จัดเนื้อหา กิจกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนกระทำได้ตามที่ได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ และระหว่างที่ทำการสอนจะต้องมีจิตวิทยา สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยในการเรียนการสอน มีความเป็นประชาธิปไตย คือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ครูต้องมีความสนใจรอบ ๆ ตัว กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนก่อน มีแรงจูงใจหรือเสริมสร้างแรงจูงใจ มีการถามเพื่อความเข้าใจ มีการฝึกปฏิบัติ มีระเบียบวินัย ครูต้องไม่ลงโทษเด็กอย่างโง่เขลา เช่นไม่ลงโทษก่อนได้ทราบความผิดที่แน่นอน ต้องถามเหตุผลที่เด็กปฏิบัติเป็นต้น ครูต้องสอนจากสิ่งที่ยากไปสู่สิ่งที่ยาก จากสิ่งใกล้ตัวไปสู่สิ่งไกลตัว จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม จากสิ่งที่ยาก ๆ ไปสู่สิ่งที่สลับซับซ้อน และสอนให้ต่อเนื่องกับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ ฯลฯ

ดังนั้นเมื่อเราทราบจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนแล้ว ก็จำเป็นต้องหารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของผู้เรียน โดยรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีดังนี้

2.6.2.3 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

อากรณ ใจเที่ยง (2540: 75) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วไปแบ่งได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

(1) **กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง** เป็นกิจกรรมที่ครูเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรม ครูเป็นผู้มีบทบาทในการเรียนการสอนมากกว่านักเรียน โดยเริ่มจากเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอน เป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ การเรียนการสอนในชั้นเรียนจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว นักเรียนเป็นผู้รับความรู้ กิจกรรมที่ครูใช้ เช่น การบรรยาย การสาธิต การถามตอบ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าครูจะเป็นแกนกลางของกิจกรรม แต่ นักเรียนก็ยังมีโอกาสร่วมกิจกรรมบ้างภายใต้การนำของครู

(2) **กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง** เป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างแท้จริง คือเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ส่วนครูจะเป็นผู้ประสานงาน ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ปัญหาเมื่อนักเรียนต้องการ กระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรม และเป็นผู้สรุปประเด็นสำคัญ การเรียนการสอนดำเนินไปโดยการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน เช่น การอภิปราย การทำกิจกรรมกลุ่ม การทดลอง การประดิษฐ์ การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แยกย่อยออกได้ 2 ประเภท คือ

(2.1) กิจกรรมที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่แบ่งนักเรียน ออกเป็นส่วนให้ปฏิบัติงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกให้รู้จักหน้าที่ บทบาทของตนเองในการทำงานกลุ่ม ฝึกการวางแผนงาน จัดระบบงานกลุ่ม และฝึกการมีมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่น

กิจกรรมที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นศูนย์กลาง จัดแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

(2.1.1) กิจกรรมกลุ่มใหญ่ เป็นกิจกรรมที่นักเรียนในชั้นทั้งหมดมีส่วนร่วม โดยมีครูเป็นผู้แนะนำ มอบหมายงาน จำนวนนักเรียนในกลุ่มใหญ่อาจมีประมาณ 15-20 คน ถ้ามีสมาชิกในกลุ่มมากเกินไป โอกาสที่สมาชิกจะร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึงกันจะมีน้อยลง กิจกรรมที่อาจจัดได้ เป็นกลุ่มใหญ่ เช่น การเล่นเกม การทนายปัญหา การร้องเพลง การอภิปราย การแสดงละคร เป็นต้น

(2.2.1) กิจกรรมกลุ่มย่อย เป็นกิจกรรมที่ครูต้องการให้นักเรียนทุกคนได้ปฏิบัติ โดยทั่วกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ได้รับผิชอบ ได้ฝึกทักษะ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ขนาดของกลุ่มอาจแบ่งเป็น 4-6 คน ตามปริมาณงานที่กำหนด กลุ่มขนาด 4 คน จะศึกษาค้นคว้าทำกิจกรรมได้ดี เพราะคนน้อย การประสานงานกันดี และกระจายงานความรับผิดชอบได้ดี ถ้ามีจำนวนคนมากกว่านี้ เช่น 8 คน การประสานงานในกลุ่มจะล่าช้า ความรู้สึก รับผิดชอบในงานกลุ่มลดน้อยลง งานจะไม่ได้ประสิทธิภาพเท่าที่ควร กิจกรรมที่เหมาะสมกับกลุ่มย่อย เช่น การอภิปรายแบบระดมสมอง การแก้ปัญหา การทดลอง การแสดงบทบาทสมมติ การค้นคว้าทำรายงานและเสนองานในชั้นเรียน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ การสอน ลักษณะเนื้อหาวิชา เวลาที่กำหนด ทักษะที่ต้องการฝึก และปริมาณความยากง่ายของงาน ถ้ามีจุดประสงค์ให้ทุกคนได้แสดงออก ได้ฝึกทักษะอย่างจริงจัง การแบ่งกลุ่มย่อยจะเหมาะสม ผู้สอนจะสังเกตได้ทั่วถึงและชัดเจน แต่ถ้ามีจุดประสงค์ให้ข่าวสาร ข้อมูล แนวความคิดอย่างกว้าง ๆ และมีเวลาจำกัด การแบ่งกลุ่มใหญ่ก็นำมาใช้ได้

(2.2) กิจกรรมที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งให้นักเรียนได้ปฏิบัติงานตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของแต่ละคน นักเรียนจะได้พัฒนาความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ตัวอย่างกิจกรรม เช่น การพูด การอ่าน การแต่งคำประพันธ์ การทดลอง การประดิษฐ์ การเล่นิทาน การรายงาน เป็นต้น (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540: 75-76)

2.6.2.4 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทัศนะของ ทิศนา ขัมมณี (2550: 111-112) ได้จัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 หมวดโดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน และจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ซึ่งสามารถจัดได้ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง

1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรง

1.1.1 การจัดการเรียนการสอนทางตรง โดยใช้ผลการวิจัย

1.1.2 การจัดการเรียนการสอนทางตรง แบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้

2. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.1 แบบเน้นตัวผู้เรียน

2.1.1 การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ

2.1.2 การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง

2.2 แบบเน้นความรู้ความสามารถ

2.2.1 การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง

2.2.2 การจัดการเรียนการสอนแบบรับประกันผล

2.2.3 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์

2.3 แบบเน้นประสบการณ์

2.3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์

2.3.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม

2.3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง

2.4 แบบเน้นปัญหา

2.4.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก

2.4.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก

2.5 แบบเน้นทักษะกระบวนการ

2.5.1 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสวน

2.5.2 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด

2.5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม

2.5.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย

2.5.5 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.6 แบบเน้นการบูรณาการ

3 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยไม่มีครู

หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู

3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนแบบ โปรแกรม

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล

3.4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลด์ เว็บ

2.6.2.5 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540: 76) กล่าวว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันไปตามเทคนิควิธีสอนที่ผู้สอนใช้ เช่น ขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบสาธิตย่อมแตกต่างจากขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบทดลอง อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบใด ก็จะมีขั้นตอนหลักเหมือนกัน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน)
3. ขั้นสรุปและวัดผล

ส่วนอำนาจ เดชชัยศรี (2544:6-7) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน ได้ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจ การนำสื่อ (วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการ) มาช่วยในการนำเสนอโดยสัมพันธ์กับเนื้อหาที่จะสอน
2. กระตุ้นด้วยยุทธวิธีของครู จนสามารถกำหนดกิจกรรมร่วมกัน นักเรียนแสดงพฤติกรรมได้โดยพฤติกรรมนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียนที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนั้น
3. ต้องพยายามเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของนักเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะสอน
4. หาวิธีการขยายเนื้อหาที่เริ่มจากจุดที่เริ่มต้น นำไปสู่เนื้อหาที่สลับซับซ้อนไว้
อย่างราบรื่น
5. พยายามขมวดเรื่องที่กระจัดกระจายให้แคบเข้าและนำไปสู่ประเด็นการอภิปราย
เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นกระบวนการ

2.6.2.6 ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

วาริ ธีระจิต (2534:176-177) กล่าวว่า iva กิจกรรมแต่ละชนิดย่อมมีคุณค่าในตัวของมันเอง ในการจัดการเรียนการสอน หากครูได้ให้ความสนใจต่อการจัดกิจกรรมแล้วย่อมจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนของครูประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี กิจกรรมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้หลายประการด้วยกันดังนี้ คือ

1. ช่วยเร้าความสนใจของนักเรียน
2. เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. ช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. ช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. ช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. ช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
8. ช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวาง
10. ช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
11. ช่วยส่งเสริมทักษะ
12. ช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. ช่วยให้เกิดความเข้าใจในบทเรียน
14. ส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักทำงานเป็นหมู่
15. ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่าง ๆ

2.6.2.7 การวางแผนการสอน

ความหมายของแผนการสอน คือ การเตรียมการสอนล่วงหน้าหรือการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ หรือ โครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นการระดมสรรพวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการกำหนดแนวทางหรือการกำหนดทิศทาง หรือการกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ที่บรรจุประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอนและการวัดผลประเมินผล เพื่อให้การเรียนการสอนของผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าเป็นคู่มือการสอน หรือเครื่องมือที่จะช่วยให้

ผู้สอนดำเนินการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร จุดประสงค์ เนื้อหาวิชา และการวัดผลประเมินผล (สุคนธ์ ฐิริเวทย์,2542 : 248 ; สุพิน บุญชูวงศ์ ,2538 : 102 ; สำลี รักสุทธี ,2544 : 42 ; วัฒนาพร ระงับทุกข์ ,2542 : 1 ; สุวิทย์ มูลคำและคณะ,2549 : 58)

(1) ความจำเป็นของการวางแผนการสอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 :102-103) ได้อธิบายถึงความจำเป็นของการวางแผนการสอนไว้ว่า ครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนที่ดีส่วนมากจะวางแผนการสอนก่อนทำการสอนเสมอ และครูบางคนอาจวางแผนไม่สมบูรณ์นัก ก็มักจะเขียนบางส่วนไว้พอเข้าใจได้คนเดียว ครูที่มีประสบการณ์การสอนมาก อาจเขียนแผนการสอนแบบนี้ได้ เพราะทราบดีว่าส่วนไหนจำเป็นสำหรับตน แต่ข้อเสียก็คือ เมื่อไม่มาทำการสอน การที่จะให้ครูคนอื่นสอนแทนให้ได้ผลดีเป็นไปได้ยาก ครูใหม่ที่มีประสบการณ์การสอนน้อยยังมีความจำเป็นมากที่จะต้องวางแผนการสอนให้สมบูรณ์ นอกจากนี้การวางแผนการสอนยังช่วยให้ครูได้เตรียมตัวที่จะเผชิญปัญหาต่าง ๆ และเตรียมกิจกรรมในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับบทเรียนและนักเรียนอีกด้วย

(2) องค์ประกอบของแผนการสอน

สุคนธ์ ฐิริเวทย์ (2542 : 249 - 253) ได้กล่าวว่าในการออกแบบแผนการสอนควรมีบุคลากรหลายฝ่ายช่วยกันทำงานเพื่อให้ได้งานที่มีประสิทธิภาพ เช่น ผู้ออกแบบการสอน ผู้สอน นักเทคโนโลยี นักวัดผลประเมินผล ฯลฯ ในการเขียนแผนการสอนหรือบันทึกการสอน ผู้ที่มีส่วนสำคัญคือ ผู้สอน เพราะผู้สอนจะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนกระบวนการกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ผู้สอนต้องเข้าใจว่าแผนการสอนคือ อะไร ทำไมต้องทำแผนการสอน และจะมีวิธีทำอย่างไร ดังนั้น การทำแผนการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับผู้สอน ทำให้ผู้สอนประสบผลสำเร็จในการสอน ในการออกแบบแผนการสอนนั้น จะประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. การกำหนดวิชาและชื่อเรื่อง
2. การกำหนดผู้เรียนและชั้นเรียน
3. การกำหนดเวลาและจำนวนคาบ
4. การกำหนดความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญ
5. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
6. การกำหนดเนื้อหาวิชา
7. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
8. การกำหนดสื่อการเรียนการสอน
9. การกำหนดการวัดผลประเมินผล

การกำหนดวิชาและชื่อเรื่อง หมายถึง กระบวนวิชาหรือรายวิชาที่จะทำการสอน เช่นวิชาสังคมศึกษา วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ ฯลฯ และในแต่ละรายวิชานั้น จะประกอบไปด้วยเนื้อหาวิชาในแต่ละบท และในแต่ละบทนั้นจะมีหัวข้อเรื่องหรือชื่อเรื่องต่าง ๆ ที่จะต้องทำการสอน

การกำหนดผู้เรียนและชั้นเรียน หมายถึง ผู้เรียนเป็นนักเรียนอยู่ในระดับชั้นใด เช่นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง ปีที่สอง ปีที่สาม ฯลฯ

การกำหนดเวลาและจำนวนคาบ หมายถึงวันที่ เวลา ปี พ.ศ. และสอนกี่คาบต่อสัปดาห์

การกำหนดความคิดรวบยอดและสาระสำคัญ เป็นการสรุปเนื้อหาหรือสิ่งสำคัญที่เป็นแกนของเนื้อหานั้น ๆ มาสรุปเป็นความคิดรวบยอด ในปัจจุบันจะนิยมเขียนว่า สาระสำคัญมากกว่าความคิดรวบยอด สาระสำคัญนี้ เป็นสิ่งที่ผู้สอนคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนเรียนจบแล้วจะได้อะไรติดตัวไปบ้างในเรื่องนั้น ๆ ส่วนมากจะเขียนเป็นคำบรรยายที่มีเหตุผลในตัวเองอย่างสมบูรณ์

การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ (เชิงพฤติกรรม)

1. จุดประสงค์ปลายทาง
2. จุดประสงค์นำทาง

จุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนจบในแต่ละเนื้อหาวิชาไปแล้ว จุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ เจตคติหรือค่านิยม และทักษะ และการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ควรให้สัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อหา และความคิดรวบยอด เพราะจุดประสงค์การเรียนรู้จะเป็นการวัดและบอกถึงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ว่าจะสามารถบรรลุจุดประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด และควรจะเป็นจุดประสงค์ที่สามารถวัดได้ และผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้หลังจากเรียนจบไปแล้ว

การกำหนดเนื้อหาวิชา ผู้สอนควรจะต้องศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ จากตำราเรียน คู่มือ เอกสารต่าง ๆ และนำมาพิจารณาให้เหมาะสมกับวัย และระดับชั้นของผู้เรียน คว้าไม่ง่ายหรือยากเกินไป และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการวัดสภาพการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้ตั้งไว้ ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วย โดยผู้สอนจะต้องพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียนรู้ดังนี้

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ข้อใดบ้างที่ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2. จุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละขั้นนั้นควรใช้เวลาที่คาบ
3. การใช้สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ใด ๆ บ้างที่จะเป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้อยากเรียน และจะกระทำโดยวิธีการหรือกระบวนการใด ๆ
4. จะต้องแจ้งให้ผู้เรียน ได้ทราบ โดยวิธีใดเกี่ยวกับการตอบสนองของผู้เรียน
5. ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนนั้น จะมีวิธีการตรวจสอบอย่างไร
6. ถ้าผู้เรียนมีปัญหาเนื่องจากไม่บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ จะมีวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยทั่ว ๆ ไป จะนิยมแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. ขั้นนำ เป็นขั้นแรกของกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการชักจูงและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียน มีความอยากที่จะเรียน
2. ขั้นสอน (ปฏิบัติ) เป็นขั้นที่ผู้สอนควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้กระทำมากกว่าผู้สอน เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนที่คืบคั้น จะประกอบด้วยกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดว่ากิจกรรมใดเป็นของผู้สอนหรือผู้เรียน ผู้สอนเป็นแต่เพียงผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้กับผู้เรียน เพื่อที่ว่าผู้เรียนจะได้เลือกแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับตนเอง ตลอดจนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ได้ตามที่คาดหวังไว้ ในขั้นนี้ผู้สอนควรจะนำทฤษฎี การสอนและเทคนิควิธีการสอน ทฤษฎีระบบและทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์ให้ตามความเหมาะสมด้วย
3. ขั้นสรุป เป็นขั้นสุดท้ายหลังจากขั้นนำและขั้นสอน ผู้สอนอาจจะให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป หรือผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุปก็ได้ โดยการสรุปเนื้อหาสาระที่สำคัญ ๆ ที่ได้เรียนไปทั้งหมด โดยการสรุปออกมาในเชิงความจำควบคู่ไปกับเชิงหลักการ (ใช้ความคิดและเหตุผล) ประกอบกัน โดยอาจจะมีการสรุปโดยการนำเกมส์ต่าง ๆ มาใช้ประกอบด้วยก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม

การกำหนดสื่อการเรียนการสอน พิจารณาได้จากกิจกรรมการเรียนการสอนว่าในแต่ละกิจกรรมนั้น จะใช้สื่อหรือวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง ตามความเหมาะสมและตามเวลาที่สมควร การจะสร้างสื่อหรือใช้สื่อนั้นจะต้องให้ตรงกับเนื้อหาและสอดคล้องกับการเรียนการสอน หลักสูตรปัจจุบันฉบับปรับปรุงให้คำนิ้งถึงสื่อที่อยู่ใกล้ตัว และที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และใช้ประโยชน์จากชุมชนให้มากที่สุด และสื่อที่ใช้นั้นควรจะมีราคาถูก และเมื่อไปใช้กับผู้เรียนแล้วผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุด คือเกิดทักษะจากเนื้อหาผสมผสานกับการใช้สื่อการเรียนการสอนด้วย

การวัดผลและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้าย ที่จะทำให้ทราบได้ว่ากิจกรรมการเรียนการสอนนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ตลอดจนผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ก็จำเป็นจะต้องใช้กระบวนการวัดผลและประเมินผลเข้ามามีส่วนในการตรวจสอบความบกพร่อง เพื่อจะได้นำไปแก้ไข ปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ การวัดผลประเมินผลนั้นจะประเมินจากกิจกรรมและจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้ากิจกรรมแบบใดก็ต้องวัดผลให้ตรงและสอดคล้องกับกิจกรรมนั้น ๆ กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ ก็ต้องวัดผลโดยการสังเกต และตรวจดูจากผลงานนั้น ถ้ากิจกรรมทำรายงานก็ต้องวัดผลโดยการตรวจผลงาน ไม่ใช่เขียนรวมกันไปทั้งหมดว่า การสังเกต การตอบคำถาม การทำแบบฝึกหัด การรายงาน การสัมภาษณ์ การทดสอบ ดังนั้นการวัดผลประเมินผลจะประกอบไปด้วยวิธีการวัด เกณฑ์ในการวัด และต้องอ้างเครื่องมือที่ใช้วัด

(3) ประโยชน์ของแผนการสอน

สุคนธ์ ภูริเวทย์ (2542 : 253 - 254) ได้กล่าวว่าแผนการสอนที่ผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการสอน หรือผู้ออกแบบการสอน ได้เขียนขึ้นมาด้วยตนเองหรือจะร่วมกันเขียนก็ตาม เมื่อเขียนแผนการสอนเสร็จแล้ว จะก่อให้เกิดประโยชน์นานประการดังนี้

1. ผู้สอนมีเวลาเตรียมการสอนมากขึ้น และลดเวลาการสอนให้น้อยลงได้
2. ผู้สอนเกิดความมั่นใจไม่ว่าจะเป็นก่อนสอน หรือกำลังสอน
3. ผู้สอนแทนสามารถดำเนินการสอนแทน และสามารถบรรลุจุดประสงค์ตามแผนการสอนได้
4. ทำให้ผู้สอนทราบว่าในแต่ละคาบที่จะสอนนั้น จะสอนเนื้อหาอะไร จะใช้วิธีสอนแบบใด ใช้เทคนิคกระบวนการอย่างไร จะใช้สื่ออะไร และจะมีการวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด
5. ทำให้ผู้สอนสามารถประสบผลสำเร็จในการสอน สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมไว้ล่วงหน้าแล้ว
6. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์เร็วขึ้นและมากขึ้นสามารถบรรลุจุดประสงค์ตามที่ตั้งไว้
7. ทำให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพราะได้มีการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้าแล้ว ผู้สอนสามารถแยกกิจกรรมของตนเองและกิจกรรมของผู้เรียน ได้อย่างชัดเจน

8. ผู้สอนสามารถใช้สื่อต่าง ๆ ให้สัมพันธ์สอดคล้อง และครอบคลุมในแต่ละเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

9. ทำให้การเรียนการสอนเป็นแบบที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

10. ช่วยให้ผู้สอนหลีกเลี่ยงต่อการใช้นั่งสือแบบเรียนแต่เพียงอย่างเดียว เพราะทำให้มีเวลาศึกษาค้นคว้าหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ ตลอดจนหาแหล่งทรัพยากรให้ผู้เรียนไปค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้อีก

(4) ขั้นตอนในการทำแผนการสอน

สุคนธ์ ภูริเวทย์ (2542 : 254) ในการทำแผนการสอนมีอยู่ด้วยกัน 8 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาหลักสูตร เอกสารหลักสูตรอื่น ๆ เพื่อจะได้ทราบจุดประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์กลุ่มวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละวิชา

2. วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์กลุ่มวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละวิชา

3. กำหนดขอบข่ายของเนื้อหาวิชาที่จะสอน ตลอดจนกำหนดเวลาในการสอน

4. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน

5. กำหนดสื่อการเรียนการสอน

6. กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผล

7. กำหนดโครงสร้างของแผนการสอน

8. เขียนแผนการสอน

(5) ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี

ระวีวรรณ ศรีคร้ามครัน (2543 : 221) กล่าวว่าลักษณะของกิจกรรมที่ดีต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญหลายประการดังนี้ คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน

2. การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้าน ด้วยกันคือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย

3. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเหมาะสมกับวัยและความพร้อมของนักเรียน

4. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการจัดลำดับขั้นตอน เพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง แต่ละกิจกรรมควรให้มีการสืบ தொடต่อจากการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อน จะต้องเป็นการจัดลำดับ

จากรูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกล และจากกระบวนการคิดการทำงานอย่างง่าย ๆ ไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผน และเป็นนามธรรม

5. กิจกรรมการเรียนการสอนควรทำให้บังเกิดผลคืออย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

6. กิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องท้าทายความสนใจของนักเรียนให้นำสิ่งที่เรียนจากสถานการณ์หนึ่ง ไปใช้ได้กับสถานการณ์ใหม่ ลักษณะเช่นนี้ จะทำให้การเรียนต่อเนื่องกันไป สามารถอธิบายสิ่งใหม่ คาคณะ และพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้

7. กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นการพัฒนาการคิด ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดแบบสืบสวนสอบสวน และแก้ปัญหาตามแนวทางของตน และต้องรู้จักประเมินความคิดของตนเองด้วย

8. กิจกรรมการเรียนการสอนควรให้นักเรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทาง การจัดกิจกรรมที่ให้โอกาสนักเรียนสังเกต วิเคราะห์ และอภิปราย โดยใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ มาประกอบกิจกรรม หากกิจกรรมหนึ่ง ๆ ไม่เหมาะสมกับนักเรียนคนหนึ่งแต่อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชดเชยได้

9. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่นักเรียนให้มีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในด้านเนื้อหาและแนวความคิด กิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว แต่เป็นการให้นักเรียน ได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (นาตยา ภัทรแสงไทย , 2525 : 262 – 264 อ้างถึงใน สุพิน บุญชูวงศ์, 2538 : 37)

แนวทางการเลือกใช้วิธีการสอนเพื่อนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และผู้เรียน มีดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์เนื้อหาวิชาที่จะสอนว่ามีลักษณะอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ หรือความสามารถในเรื่องใดเป็นสำคัญ เช่นต้องการให้ผู้เรียนเข้าใจ หรือมีความเข้าใจเกี่ยวกับกฎความจริง หรือแนวคิดของเนื้อหาวิชา หรือเน้นในเรื่องการฝึกปฏิบัติ และอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกวิธีสอนได้อย่างเหมาะสม ในการเลือกเนื้อหาวิชา ผู้สอนจะต้องคำนึงว่า เนื้อหาวิชานั้นจะต้องมีความถูกต้อง มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นสิ่งที่น่าสนใจ รวมทั้งเป็นเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนสามารถเรียนได้ ไม่ยากจนเกินระดับความสามารถของผู้เรียน

2. พิจารณาคู่มือของวิธีสอนนั้นว่า อะไรเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของวิธีสอนนั้น ๆ เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่จะสอน รวมทั้งผู้สอนสามารถดำเนินการสอนได้หรือไม่ซึ่งในบางครั้งผู้สอนจะต้องจัดเตรียมการไว้ล่วงหน้า ในเรื่องสถานที่ หรือไปงาน และอื่น ๆ เพื่อให้การดำเนินการสอนเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ เช่น วิธีการสอนในรูปแบบของการจัด

กิจกรรมกลุ่ม หรือการจัดทัศนศึกษา หรือการจัดให้มีการอภิปราย หรือการใช้บทบาทสมมติในชั้นเรียน

3. พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการสอนนั้น ๆ กับความแตกต่างกันของกลุ่มผู้เรียนในด้านอายุ พื้นฐานการศึกษา ความสนใจ รวมทั้งสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้สอนควรพิจารณาเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับกลุ่มของผู้เรียน ความสนใจ และสภาพแวดล้อม เพื่อให้การดำเนินการสอนประสบความสำเร็จมากที่สุด

4. ผู้สอนควรพิจารณาวิธีการสอน ซึ่งมีกิจกรรมการสอนที่จะส่งเสริม กระตุ้นหรือสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาสติปัญญาของตนเอง รู้จักการสืบหาความรู้ การวางแผนงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รวมทั้งฝึกให้รู้จักทำงานในลักษณะของกระบวนการ ฝึกฝนให้มีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงานต่อตนเองและเพื่อนร่วมงาน

5. พิจารณาวิธีการสอนที่ผู้สอนคาดว่าจะสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้เรียน สภาพแวดล้อม และความสามารถของผู้สอนเอง รวมทั้งไม่เป็นภาระที่หนักเกินไปสำหรับครูในการเตรียมการสอน เนื่องในบางวิธีการสอน ผู้สอนจะต้องจัดเตรียมกิจกรรมการสอนเป็นวัน ๆ เพื่อทำการสอนเพียงชั่วโมงเดียวเท่านั้น ทำให้เสียเวลาและเป็นภาระที่หนักเกินไป

2.6.2.8 หลักการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา

กรมวิชาการ (2546 : 145) ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่าการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้นครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ชี้แนะและผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ในการสร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ตามสาระอิสลามศึกษา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนในด้านร่างกาย สติปัญญา วิธีการเรียนรู้ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเจริญเติบโตอย่างเป็นระยะ ๆ และต่อเนื่อง

การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย และเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสนใจ จนเกิดความตระหนัก ความศรัทธา ยึดมั่น และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ตามหลักการอิสลาม กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ได้แก่ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในรูปแบบที่เป็นการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม โดยนำกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระอิสลามศึกษา หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการจัดการเรียนรู้กับผู้เรียน

2.6.2.9 แนวการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น

กรมวิชาการ (2546 : 146-147) ได้กล่าวถึงแนวการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในแต่ละช่วงชั้นดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้สนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกหัวข้อเรื่อง คือ หัวข้อเรื่องศรัทธา หัวข้อเรื่องศาสนาประวัติ หัวข้อเรื่องจริยธรรม หัวข้อเรื่องศาสนบัญญัติ หัวข้อเรื่องอัลกุรอาน และหัวข้อเรื่องภาษาอาหรับและหรือภาษามลายู ในลักษณะการบูรณาการ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ระดับพื้นฐาน ปฏิบัติศาสนกิจได้ตามคำแนะนำ ในสิ่งที่เขาคุ้นเคย ได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตัวของเขาเองและผู้คนที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขา มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาเรื่องความรับผิดชอบ การร่วมมือกัน สรุปการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1 ควรมีลักษณะดังนี้

(1) มีลักษณะบูรณาการ โดยนำสาระทั้ง 6 หัวข้อเรื่องมาบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(2) ให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์รอบ ๆ ตัว ประสบการณ์รอบตัวนักเรียน ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชนในลักษณะการปฏิบัติตามคำแนะนำ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้มีรูปแบบลักษณะคล้ายการจัดการในช่วงชั้นที่ 1 คือ สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกหัวข้อเรื่อง คือ หัวข้อเรื่องศรัทธา

หัวข้อเรื่องศาสนาประวัติ หัวข้อเรื่องจริยธรรม หัวข้อเรื่องศาสนบัญญัติ หัวข้อเรื่องอัลกุรอาน และ หัวข้อเรื่องภาษาอาหรับและหรือภาษามลายู ในลักษณะการบูรณาการ ดังเช่นผู้เรียนควรได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของคนในสังคมในด้านค่านิยม จริยธรรมและความเชื่อในสังคมนั้น ๆ มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจบ้าง เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้าแสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นได้ การเรียนรู้ เช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาแนวคิดของตนเองและยังขยายประสบการณ์ไปสู่ความเข้าใจ และ ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

2.6.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน

การนำสื่อมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่นอกจากจะเป็นตัวกลางในการทำความเข้าใจแล้วยังทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและได้เห็นภาพพร้อมด้วยคำอธิบายในเวลาเดียวกัน

ท่านบิหมัฮมัด رضي الله عنه ได้ใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน โดยท่านได้แสดงท่าทาง ประกอบ ดังที่มีรายงานจากท่านอับู มุซา อัลอัซฮารี رضي الله عنه เล่าว่า ท่านบิหมัฮมัด رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

" "))
5((

ความว่า “ (ความสัมพันธ์ระหว่าง) มุอฺมินกับมุอฺมินเปรียบ ประหนึ่งอาคารที่ยึดติดซึ่งกันและกัน” และ(ท่านบิหมัฮมัด رضي الله عنه) ได้ประสานนิ้วมือของท่านเข้าด้วยกัน

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านบิหมัฮมัด رضي الله عنه ได้ใช้สื่อประกอบการเรียน การสอนบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم โดยท่านได้เอานิ้วมาประสานให้เข้ากัน เป็นสื่อการสอนในการ ตอกย้ำคำพูดของท่านบิหมัฮมัด رضي الله عنه เพื่อให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ ระหว่างมุอฺมินกับมุอฺมินเพิ่มมากขึ้น

และมีรายงานจากท่านอะลี บิน อบี ฏอลิบ رضي الله عنه เล่าว่า

⁵ บันทึกโดย al-Bukhariy ,1989หะดีษหมายเลข 2446

((ﷺ))
»

ความว่า “ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถือผ้าไหมไว้ในมือซ้ายและ
ทองคำไว้ในมือขวา หลังจากนั้นท่านก็ยกสองมือ แล้วท่านกล่าว
ว่า “แท้จริงทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับประชาชาติของ
ฉันที่เป็นชาย และเป็นสิ่งที่ไม่อนุมัติสำหรับสตรีของพวกเขา”

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้นำเสนอการใช้สื่อการเรียน
การสอนโดยยกมือทั้งสองข้างแสดงถึงสิ่งที่ต้องห้าม โดยท่านได้ถือสื่อไว้ในมือทั้งสองของท่าน
เพื่อต้องการแสดงให้บรรดาเศาะหาบะฮะฮ์ ﷺ ได้เห็นทั้งรูป พร้อมได้อธิบายประกอบ โดยมุ่งเน้นให้
เศาะหาบะฮะฮ์ ﷺ มีความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นและติดอยู่ในความทรงจำได้นาน

ดังนั้น การใช้สื่อการเรียนการสอนจึงนับว่ามีความสำคัญที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้
ผู้เรียนเกิดความสนใจได้เป็นอย่างดี

2.6.3.1 ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการเรียนการสอนคือ สื่อ เป็นคำมาจากภาษาลาตินว่า
“medium ” แปลว่า “ระหว่าง” หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถ
สื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นการนำสื่อการเรียนการสอนไปใช้จึงหมายถึง การนำวัสดุ
เครื่องมือและวิธีการมาเป็นสะพานเชื่อมโยงความรู้ เนื้อหา ไปยังผู้เรียนได้ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจ
ในสิ่งที่ถ่ายทอดซึ่งกันและกันได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมาย สิ่งซึ่งที่ใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอด
ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ให้แก่ผู้เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ก็คือสื่อนั่นเอง
จึงอาจกล่าวได้ว่าสื่อการเรียนการสอนมีบทบาทเป็นกุญแจสำคัญในการวางแผนและการใช้การ
สอนเชิงระบบ สื่อมีความหมายมากไม่ว่าจะเป็นบุคคล วัสดุ อุปกรณ์หรือเหตุการณ์ที่สร้างเงื่อนไข
ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่าง ๆ ตามความหมายนี้ อาจารย์ ตำรา และ
สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนก็เป็นสื่อที่ตัวกลางในการนำและถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากครูผู้สอน หรือ
จากแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียนเป็นสิ่งช่วยอธิบายและขยายเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ
เนื้อหาได้ง่ายขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้ (กิดานันท์ มะลิทอง, 2540 :70; จริยา

⁶ บันทึกโดย Ibn Majah, ม.ป.ป. หะดีษหมายเลข 3726

เหนียนเฉลย ,2546 : 14; วรรณา เจียมทวงษ์ ,2532 :1; พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ ,ศิริบูรณ์ สายโกสุมและดวงแสง ณ นคร ,2542:299; กิดานันท์ มะลิตอง , 2544 :1)

2.6.3.2 ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

การจำแนกประเภทของสื่อการเรียนการสอนอาจกระทำได้หลายลักษณะตามทัศนะของผู้แบ่ง เช่น เดอ คีฟ เฟอร์ (De Kieffer, 1965:9 อ้างถึงใน เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545: 240-241) ได้จำแนกสื่อการเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. วัสดุและเครื่องมือที่ไม่ต้องฉาย(Non Materials and Equipment) หมายถึงวัสดุหรือเครื่องมือที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องฉายในการนำเสนอ แต่สามารถนำเสนอได้ด้วยตัวของมันเอง ได้แก่ ของตัวอย่าง หุ่นจำลอง ของจริง ฯลฯ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการสาธิต การทดลอง นิทรรศการ เป็นต้น

2. วัสดุและเครื่องมือที่ต้องฉาย (Projected Materials and Equipment) หมายถึงวัสดุหรือเครื่องมือที่ต้องอาศัยเครื่องฉายจึงสามารถนำเสนอได้ เช่นฟิล์มภาพยนตร์และเครื่องฉายภาพยนตร์ ภาพโปร่งใสและเครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ เป็นต้น

3. วัสดุและอุปกรณ์(Audio Materials and Equipment) หมายถึงวัสดุและอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับเสียง สามารถรับรู้ได้โดยการฟัง เช่น เครื่องบันทึกเสียงและเทป เครื่องเล่นแผ่นเสียงและแผ่นเสียง เครื่องขยายเสียง เครื่องรับวิทยุ เป็นต้น

2.6.3.3 ความสำคัญของสื่อการเรียนการสอน

วาริ ธีระจิต(2534:112)ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนมีความสำคัญและมีประโยชน์ในการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาทำความเข้าใจมาก ช่วยประหยัดเวลา ตลอดจนช่วยถ่ายทอดความคิดระหว่างครูกับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจได้รวดเร็ว และสามารถจดจำเรื่องที่เรียนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการความรู้มีเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้มีเนื้อหาวิชาที่ต้องสอนมากขึ้น สื่อการเรียนการสอนจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญที่จะช่วยขยายความรู้ ช่วยให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ถูกต้อง ช่วยประหยัดเวลาที่ต้องพูดอธิบายได้มาก และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง การนำสื่อการเรียนการสอนมาช่วยประกอบการสอนจะสามารถนำไปใช้กับนักเรียนทั้งกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ได้เป็นอย่างดี

2.6.3.4 ลักษณะของสื่อการสอนที่ดี

วรรณมา เจียมทะวงษ์ (2532: 1-3) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนที่ดีย่อมช่วยให้การเรียนรู้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน

ลักษณะเนื้อหา และจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน เป็นสิ่งกำหนดให้ทราบว่า พฤติกรรมขั้นสุดท้ายของผู้เรียนจะเป็นเช่นไร โดยทั่วไปเราแบ่งพฤติกรรมทางการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน

- (1) ประเภทความรู้ความเข้าใจที่จะเป็นพื้นฐานของการนำไปใช้กับปัญหาได้ ได้แก่ การอธิบายได้ การประเมินค่าได้ การกฏเกณฑ์หลักการได้ เป็นต้น
- (2) ประเภทการลงมือปฏิบัติที่จะนำไปสู่ทักษะในการทำงานต่อไป
- (3) ประเภทความรู้สีกด้านอารมณ์ที่จะมองเห็นคุณค่าหรือเกิดความสนใจในเนื้อหาการเรียนนั้นต่อไป

2. ความเหมาะสมกับรูปแบบของการเรียนการสอน

อาจกำหนดรูปแบบของการเรียนการสอนเป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ

- (1) สอนเป็นกลุ่มใหญ่พร้อมกัน ความรู้จะถูกถ่ายทอดจากครูผู้สอนไปสู่ผู้เรียนแต่ละคน ด้วยอัตราเร็วเดียวกัน โดยที่ผู้เรียนเพียงทำหน้าที่ฟังการถ่ายทอดจากครูและจดบันทึกเท่านั้น สื่อที่ใช้จึงต้องมีขนาดใหญ่พอที่ผู้เรียนจะมองเห็นได้พร้อม ๆ กัน ในขณะที่ครูใช้เพื่อประกอบการอธิบาย
- (2) การสอนกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มประกอบด้วยผู้เรียนประมาณ 5-8 คนเรียนรู้จากเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนที่ครูจัดให้ด้วยอัตราเร็วที่ใกล้เคียงกัน เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนในแต่ละกลุ่มอาจเหมือนกันหรือเป็นเรื่องราวต่อเนื่องกัน โดยใช้การหมุนเวียนเพื่อการเรียนรู้ก็ได้ สื่อที่ใช้กับกิจกรรมการเรียนลักษณะนี้ จึงไม่ต้องการในเรื่องขนาดใหญ่ แต่ควรมีหลายชุด ในกรณีกลุ่มค่อนข้างใหญ่ (6-8 คน)
- (3) การสอนรายบุคคล ผู้เรียนจะเรียนรู้จากเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนที่ครูจัดให้เป็นรายคน ด้วยอัตราเร็วที่แตกต่างกันเป็นรายบุคคล สื่อที่จะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ จะต้องชัดเจนพอที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นสื่อขนาดเล็กได้

3. ความเหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียน

ลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต้องพิจารณาได้แก่ วัย , ความสามารถ , พื้นฐานประสบการณ์และความสนใจ ตัวแปรเหล่านี้ ล้วนมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่จะเกิดจากสื่อทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ดี ในการสอนนักเรียนควรละกลุ่มใหญ่ย่อมเป็นการยากที่จะจัดสื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกคนได้ ในทางปฏิบัติจึงใช้กลุ่มผู้เรียนเป็นกลาง ๆ สำหรับการพิจารณาจัดสื่อ

4. ความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการใช้สื่อ

สื่อการสอนมีความสอดคล้องกับวัสดุอุปกรณ์พื้นฐานและสภาพแวดล้อมของการใช้สื่อนั้น นอกจากจะไม่เป็นปัญหาต่อการผลิตและการใช้แล้ว ยังทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่แท้จริงอีกด้วย

อย่างไรก็ดี สื่อการสอนเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งอาจไม่เป็นการเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง ครูควรพิจารณานำเอาสื่อการสอนหลายอย่าง ซึ่งให้เนื้อหาสาระความรู้เกี่ยวข้องกันมาใช้ร่วมกันหรือกล่าวได้อีกอย่างว่าเป็นการใช้สื่อประสม (Multi Media) ในการสอน สื่อประสมนอกจากจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ให้ผู้เรียนมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่น่าสนใจกว่าการเรียนรู้ เนื้อหานั้น ๆ จากสื่อเพียงชนิดเดียวอีกด้วย

2.6.3.5 การใช้สื่อ

วารินทร์ รัศมีพรหม (มปป : 36) ได้กล่าวถึง การใช้สื่อการสอนไว้ว่ามีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ตรวจสอบสื่อ
2. การฝึกหัดนำเสนอสื่อ
3. การเตรียมสภาพแวดล้อม
4. การเตรียมผู้เรียน
5. การนำเสนอสื่อ

และก่อนที่จะมีการใช้สื่อการสอนสิ่งที่ควรคำนึงต่อการใช้สื่อการสอนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น วารี ธีระจิต(2534 :113-114) ได้กล่าวไว้ดังนี้ คือ

1. ตรงกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่จะสอน การเลือกสื่อการเรียนการสอนให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนและเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึง เพราะต้องการดูว่าในเนื้อหาที่จะสอนนั้น ๆ ต้องการให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้หรือมีพฤติกรรมที่ต้องการอย่างไรบ้าง

2. ตรงกับลักษณะของผู้เรียน โดยพิจารณาว่า สื่อการเรียนการสอนนั้น สอดคล้องเหมาะสมกับ อายุ เพศ ความสนใจ ทั้งความรู้ ประสบการณ์เดิม ความถนัด ตลอดจนวิธีการเรียนที่เหมาะสมของผู้เรียน และในขณะเดียวกันก็ให้พิจารณาว่า สื่อการสอนชนิดใด เหมาะสมกับการสอนแบบใด สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ที่เลือกนำไปใช้นั้นเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่หรือไม่ เช่น ถ้าโรงเรียนไม่มีห้องฉายภาพยนตร์ ห้องมัลติมีเดีย ก็ไม่ควรนำเครื่องฉายภาพยนตร์มาใช้ประกอบการสอน เป็นต้น

3. เวลาที่ใช้สื่อการเรียนการสอนต้องพอเหมาะ ไม่นานไป เพราะถ้านานไปจะทำให้ให้นักเรียนเบื่อหน่าย ขาดความสนใจ ถ้าเร็วเกินไปก็จะทำให้ผู้เรียนตามไม่ทันและขาดความสนใจได้

4. ควรฝึกซ้อมการใช้สื่อการเรียนการสอนจนเกิดความคล่องแคล่ว มีความมั่นใจ ใช้ได้ไม่ผิดพลาด

5. ขนาดของสื่อการเรียนการสอน ต้องพอเหมาะกับห้องเรียน ต้องชัดเจน มองเห็นได้ทั่วทุกคน ภายในห้องเรียน

6. จัดลำดับของสื่อการเรียนการสอนและวางไว้ในที่เหมาะสม

7. ใช้เทคนิคของการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ดี เช่น ไม่ยืนบังผู้เรียน ระดับเสียงที่เหมาะสม ปรับภาพให้ชัดเจน เสียงดังพอสมควร

8. นำสื่อการเรียนการสอนมาใช้เมื่อถึงเวลาที่จะใช้ ไม่ควรนำสื่อการเรียนการสอนมาทิ้งไว้ให้ผู้เรียนเห็นก่อนถึงเวลาอันสมควร เพราะจะทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจและตั้งใจฟังได้

9. สังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนว่ามีความสนใจและเข้าใจต่อการใช้สื่อ ๆ มากน้อยแค่ไหน เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงการเรียนการสอนนั้น ๆ ในโอกาสต่อไป

10. ใช้สื่อการเรียนการสอนให้อยู่ภายในเวลาที่กำหนด อย่าให้ยืดเยื้อจนน่ารำคาญ

11. ไม่ควรใช้สื่อการเรียนการสอนมากเกินไปจนเกิดความจำเจ ควรใช้เฉพาะสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นและสำคัญต่อบทเรียนนั้น ๆ เท่านั้น

2.6.3.6 ทักษะการใช้สื่อการเรียนการสอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 187-189) ได้กล่าวถึงทักษะการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ว่า สื่อการเรียนการสอนเปรียบได้กับมือที่สามของครู เพราะครูสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงช่วยเสริมให้การสอนน่าสนใจ และลดพลังงานงานที่ครูต้องพูดอธิบายให้น้อยลงได้ เป็นการประหยัดเวลาการสอนลง สื่อการสอนจะช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียน ช่วยสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้น และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ตลอดจนจำได้นาน สื่อการสอนแบ่งได้เป็น

สื่อประเภทวัสดุ เช่น ของจริง ของจำลอง รูปภาพ บัตรคำ แผนภูมิ แผนที่ หนังสือ ฯลฯ สื่อประเภท อุปกรณ์ เช่น เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ โทรทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง วิทยุ ฯลฯ และสื่อประเภท วิธีการ ได้แก่ กิจกรรมทุกอย่างที่ครูหรือนักเรียนจัดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การเชิดหุ่น การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ เนื่องจากสื่อมีหลายประเภท ผู้สอนจึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาวิชา จุดประสงค์ของบทเรียน ลักษณะของผู้เรียน และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในส่วนของหลักการใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้สอนควรได้กำหนดจุดประสงค์การสอนเสียก่อนเพื่อเป็นเครื่องชี้แนะในการเลือกใช้สื่อการสอน และควรมีหลักการเลือกใช้สื่อการสอน

2.6.3.7 ข้อควรคำนึงถึงต่อการใช้สื่อการสอน

วาริ ธีระจิตร (2534: 113-115) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนจะ บังเกิดผลดีเมื่อครูสามารถเลือกใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียน ต้องขยายความรู้และไม่ทำให้เสียเวลาเรียนมากนัก ดังนั้นจึงมีข้อควรคำนึงถึงต่อการใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

1. ตรงกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่จะสอน การเลือกการเรียนการสอนให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนและเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึง เพราะต้องการดูว่าในเนื้อหาที่จะสอนนั้น ๆ ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือมีพฤติกรรมที่ต้องการอย่างไรบ้าง
2. ตรงกับลักษณะของผู้เรียน โดยพิจารณาว่าสื่อการเรียนการสอนนั้นสอดคล้องเหมาะสมกับอายุ เพศ ความสนใจ ทั้งความรู้ ประสบการณ์เดิม ความถนัด ตลอดจนวิธีการเรียนที่เหมาะสมของผู้เรียนและในขณะเดียวกันก็ให้พิจารณาว่า สื่อการสอนชนิดใด เหมาะสมกับการสอนแบบใด สื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ที่เลือกนำไปใช้นั้นเหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่หรือไม่ เช่น ถ้าโรงเรียนไม่มีห้องฉายภาพยนตร์ ห้องมัลติมีเดีย ก็ไม่ควรนำเครื่องฉายภาพยนตร์มาใช้ประกอบการสอน เป็นต้น
3. เวลาที่ใช้สื่อการเรียนการสอนต้องพอเหมาะไม่นานไป เพราะถ้านานไปจะทำให้ให้นักเรียนเบื่อหน่าย ขาดความสนใจ ถ้าเร็วเกินไปก็จะทำให้ผู้เรียนตามไม่ทันและขาดความสนใจได้
4. ควรฝึกซ้อมการใช้สื่อการเรียนการสอนจนเกิดความคล่องแคล่ว มีความมั่นใจ ใช้ได้ไม่ผิดพลาด
5. ขนาดของสื่อการเรียนการสอน ต้องพอเหมาะกับห้องเรียน ต้องชัดเจน มองเห็นได้ทั่วกันทุกคน ภายในห้องเรียน

6. จัดลำดับของสื่อการเรียนการสอนและวางไว้ในที่เหมาะสม
  7. ใช้เทคนิคของการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ดี เช่น ไม่ย่นบังผู้เรียน ระดับเสียงที่เหมาะสม ปรับภาพให้ชัดเจน เสียงดังพอสมควร
  8. นำสื่อการเรียนการสอนมาใช้เมื่อถึงเวลาที่จะใช้ ไม่ควรนำสื่อการเรียนการสอนมาวางทิ้งไว้ให้ผู้เรียนเห็นก่อนถึงเวลาอันสมควรเพราะจะทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจและตั้งใจฟังได้
  9. สังเกตปฏิกิริยาของผู้เรียนว่ามีความสนใจและเข้าใจต่อการใช้สื่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงไหน เพื่อจะได้นำมาปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนนั้น ๆ ในโอกาสต่อไป
  10. ใช้สื่อการเรียนการสอนให้อยู่ภายในเวลาที่กำหนดอย่าให้ยืดเยื้อจนน่ารำคาญ
  11. ไม่ควรใช้สื่อการเรียนการสอนมากเกินไปจนเกิดความจำเจ ควรใช้เฉพาะสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นและสำคัญต่อบทเรียนนั้น ๆ เท่านั้น
- ควรคำนึงถึงการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของบทเรียน จะช่วยให้การใช้สื่อการเรียนการสอนมีประโยชน์ต่อการสอนอย่างคุ้มค่า หากมีเทคนิควิธีใช้สื่อการเรียนการสอนด้วยแล้ว ก็จะช่วยขยายความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.6.3.8 บทบาทของสื่อการสอนต่อการเรียนรู้

สุนันทา สุนทรประเสริฐ(ม.ป.ป. :6) ได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อการสอนต่อการเรียนรู้ ดังนี้

1. สื่อการสอนเป็นตัวกระตุ้นความสนใจของนักเรียนต่อเรื่องที่จะเรียน
2. สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ
3. สื่อการสอนช่วยให้ประสบการณ์รูปธรรมแก่นักเรียน
4. สื่อการสอนเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการเรียนของนักเรียน
5. สื่อการสอนในรูปแบบของกิจกรรมหรือวิธีการต่าง ๆ จะทำให้เกิดบรรยากาศของความสนุกสนาน
6. สื่อการสอนช่วยสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

2.6.3.9 แนวคิดในการผลิตสื่อการสอน

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (ม.ป.ป. : 22)กล่าวว่า ความเชื่อของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในแง่ที่ควรใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

เป็นลำดับ นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่การศึกษาจะได้มีพัฒนาการไปในทางที่ดี ทั้งนี้เพราะแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมการสอนของครูที่กำลังจะต้องเปลี่ยนไปด้วย และเน้นให้เห็นปรัชญาทางการสอนที่ยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น การกล่าวเช่นนี้มีได้เป็นการยกย่องเอาสื่อการสอนเป็นตัวการสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูจนเลยเถิด แต่เพราะสื่อการสอนกับกิจกรรมการเรียนและกิจกรรมการสอนของครูเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีอิทธิพลต่อกันอย่างมาก เพราะการใช้สื่อการสอนเป็นตัวขับเคลื่อนของครู ซึ่งในขณะที่บทบาทของครูในการสอนก็เปลี่ยนไป จากผู้ให้ความรู้กลายเป็นผู้แนะ ผู้ประสานงานไปแล้ว ดังจะเห็นได้จากการค้นคิดวิธีการสอนแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่นการใช้ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน การศึกษารายบุคคล ซึ่งสิ่งกล่าวมานี้เป็นส่วนที่ทำให้การสอนของครูต้องเปลี่ยนไป การศึกษามีได้มุ่งหวังจะเอาแต่การผลิตสื่อในการสอนเท่านั้น ยังมีบรรดาโครงการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของไทย และองค์กรต่างประเทศที่เห็นความสำคัญในการพัฒนาในด้านการเรียนการสอน โดยพยายามเปลี่ยนบทบาทของครูเน้นการใช้สื่อแบบเบ็ดเสร็จเพื่อช่วยครู และมุ่งหวังที่จะลดบทบาทของครูผู้สอนแต่เพิ่มให้ผู้เรียนได้เล่าเรียนกันเองมากยิ่งขึ้น สิ่งที่โครงการเหล่านี้ผลิตขึ้นก็คือ สื่อการสอนต่าง ๆ ทั้งการเรียนเป็นกลุ่มย่อยและรายบุคคล ที่กล่าวว่าการหันมาใช้สื่อการสอนเป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ก็เพราะว่าแต่เดิมทีเดิยครูจะมีวิธีการสอนอันจำกัด ไม่ว่าจะเป็นลักษณะวิชาอย่างไร ก็ใช้วิธีสอนอย่างนั้น ซึ่งเราก็คงยอมรับกันว่าแต่ละเนื้อหานั้นน่าจะมีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน การใช้สื่อการสอนประกอบการสอนก็เป็นความหวังที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอน เพราะตัวสื่อกลางนั้นเป็นเสมือนพาหนะที่จะนำความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน สื่อการสอนแต่ละชิ้นนอกจากจะทำเนื้อหาให้เป็นรูปธรรมแล้ว สื่อยังเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการรับรู้อีกด้วย เพราะผู้ผลิตจะสามารถตกแต่งให้สวยงามได้ ทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้ดีขึ้นด้วย ในการสร้างสื่อการสอนขึ้นการผลิตสื่อการสอนนับเป็นขั้นที่จะต้องลงมือปฏิบัติจริง นับเป็นขั้นสำคัญก่อนที่จะได้เริ่มสอน ถ้าการเรียนการสอนใดได้ใช้สื่อการสอนที่ผลิตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ ก็จะทำให้การเรียนการสอนนั้นได้ผลดียิ่ง ในทางตรงข้ามถ้าสื่อการสอนที่นำมาใช้นั้นมีคุณภาพต่ำก็อาจจะมีผลทำให้การเรียนการสอนนั้นได้ผลต่ำลงไปด้วย

2.6.4 ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นอีกบทบาทของวิทยาการอิสลามศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอน ที่จะทำให้ทราบว่าผลการเรียนการสอนที่ดำเนินมานั้น บรรลุจุดประสงค์ หรือได้ผลมากน้อยเพียงใด การจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา วิทยาการอิสลามศึกษาจำเป็นต้องมี

การประเมินผลประกอบการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการสังเกตพฤติกรรม การปฏิบัติ และการทำสอบ เป็นต้น ดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำการประเมินบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ของท่าน มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อับดุลอะซีส ﷺ เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามว่า

))

7((

ความว่า “พวกท่านรู้ไหมใครคือคนล้มละลาย ?” บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตอบว่า “แท้จริงคนล้มละลายในหมู่พวกเรา ก็คือคนที่ไม่ได้มีแม่แต่ศตางค์ (ดิรฮัม) เดียว และไม่มีทรัพย์สินสมบัติใด ๆ เลย” ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตอบพวกเขาว่า “คนล้มละลายในหมู่ประชาชาติของฉันคือผู้ที่พินินชิฟในวันกียามะฮ์ด้วย (ผลบุญ) จากการละหมาด การถือศีลอด และการจ่ายซะกาต แต่เขาเองกลับดูค่าคนนั้น ใส่ร้ายคนนั้น น้อ โกงทรัพย์สินคนนั้น ฆ่าคนนั้น ทูบตีคนนั้น เขาจึงต้องแจกจ่ายความดี (ที่ได้กระทำความดีดังกล่าว) แก่คนนั้น และแจกจ่ายความดีแก่คนนั้น และความดีของเขา หากหมดลงก่อนที่จะชดใช้หมด (ไม่เพียงพอ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะนำความผิด (ของคนที่เขาทำร้าย) มาให้เขาปรับแทน จนในที่สุดเขาก็ถูกนำไปโยนลงขุมนรก”

จากหะดีษข้างต้นจะเห็นได้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ซึ่งเป็นการประเมินความรู้ของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ก่อนที่จะทำการสอน ซึ่งคำตอบที่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ตอบนั้น ไม่ถูกต้องตามที่ท่านต้องการ ดังนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงได้ตอบให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้รับทราบ

⁷ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1989 หะดีษหมายเลข 220

ดังนั้นวิทยากรอิสลามศึกษาต้องเข้าใจหลักการของการวัดและประเมินผลดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.4.1 ความหมายของการวัดและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์แทนปริมาณหรือคุณภาพของคุณลักษณะหรือคุณสมบัติให้กับบุคคล สิ่งของหรือเหตุการณ์ อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณหรือคุณภาพของลักษณะที่จะวัด โดยสิ่งที่ต้องการวัดนั้นเป็นผลมาจากการกระทำหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ซึ่งผลจากการวัดมักจะออกมาเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2548 : 3 ; ทิวัดถ์ มณีโชติ, 2549 : 2 ; สมนึก ภัททิยธนี, 2544 : 1 ; สุมาลี จันทร์ชลอ, 2542 : 7)

ส่วนการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การตัดสินหรือวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผลโดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อประเมินตีค่า (Value) หรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัดโดยอาศัยข้อมูลและเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2548 : 5 ; สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2548 : 408 ; สุมาลี จันทร์ชลอ, 2542 : 8 ; สมนึก ภัททิยธนี, 2544 : 3 ; ชวลิต ชูกำแพง, 2550 : 18)

ส่วนกรมวิชาการ (2546 : 285) ได้กล่าวถึง การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจประวัติและความสำคัญของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้านเจตคติเกิดความเชื่อมั่นในหลักศรัทธา การกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม และด้านทักษะการปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงหมายถึง กระบวนการหาค่าโดยใช้เครื่องมือวัดเพื่อหาคุณภาพและสิ้นสุดต่อเมื่อประเมินค่าหรือให้ค่ากับสิ่งที่ต้องการวัด เป็นการตัดสินพฤติกรรมของบุคคลหลังจากได้รับมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดไว้ โดยการตัดสินนั้น ๆ จะออกมาเป็นตัวเลข ที่ทำให้บุคคลนั้น ๆ ทราบว่าตนเองได้รับการพัฒนาในระดับใด ประสพผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่

2.6.4.2 องค์ประกอบของการวัดผล

ทิวัดถ์ มณีโชติ (2549 : 2) และ พิชิต ฤทธิจรูญ (2548 : 3) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการวัด ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัญหาหรือสิ่งที่ต้องการวัด

2. เครื่องมือวัดหรือเทคนิคในการรวบรวมข้อมูล

3. ผลของการวัดข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ หากเป็นข้อมูลเชิงปริมาณจะต้องมีจำนวนและหน่วยวัด หากเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพจะต้องมีรายละเอียดที่แสดงคุณลักษณะซึ่งอาจไม่ใช่ตัวเลข

และพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2548 : 5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการประเมินผลประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1. ข้อมูล
2. เกณฑ์
3. การตัดสินคุณค่าหรือการตัดสินใจ

2.6.4.3 องค์ประกอบของการวัดและประเมินผลทางด้านอิสลามศึกษา

กรมวิชาการ (2546 : 286-287) ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้อิสลามศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมอย่างสมบูรณ์ โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยผู้สอนจึงควรวัดและประเมินผลการเรียนเป็น 3 ระยะดังนี้

1. การประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลนี้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ดังนั้นผู้สอนจึงควรมีข้อมูลพื้นฐานในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของชุมชนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะทำให้ผู้สอนกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลก่อนเรียน ได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการประเมินผลก่อนเรียนนี้ทำได้หลากหลายวิธี เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปราย การใช้แบบทดสอบ และการสังเกตเพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมมากน้อยเพียงไร ถ้าพบว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอผู้สอนควรจัดกิจกรรมหรือสอนซ่อมเสริมให้ผู้เรียน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และร่วมกิจกรรมในสาระที่จะเรียนรู้ต่อไปได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้ผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำการประเมินผลก่อนเรียนทุกชั่วโมง แต่ควรจะทำประเมินผลก่อนเรียน เมื่อผู้สอนจะสอนสาระใหม่เท่านั้น

2. การประเมินผลระหว่างเรียน คือการตรวจสอบว่าผู้เรียนมีการพัฒนาตามการคาดหวังไว้เพียงไร ผู้สอนจึงควรประเมินผลเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยประเมินจากการสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม การกล้าแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบขณะที่ทำงานกลุ่ม ตลอดจนแบบฝึกหัด และการตรวจชิ้นงานของผู้เรียน เพื่อประเมินผลแล้วผู้สอนควรนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอนต่อไป

3. การประเมินผลหลังเรียน มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของสาระที่เรียนรู้ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นกิจนิสัยด้วยความเต็มใจ เกิดความภาคภูมิใจ ผู้สอนจะประเมินได้จากการสังเกต การสอบถามผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เพื่อนครู และบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนของผู้เรียน

2.6.4.4 ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผล

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 29 - 31) ได้กล่าวว่า การวัดและการประเมินผลมีประโยชน์อย่างมากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ถ้าไม่มีการวัดผลแล้วเราจะไม่สามารถรู้ปริมาณของคุณลักษณะต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของมนุษย์จะคาดเดาเอาเฉย ๆ อย่างมีความผิดพลาดสูง ไม่มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการวัดพฤติกรรมให้ละเอียด การวัดสิ่งที่ต้องการจะรู้ตามจุดมุ่งหมาย จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งทุกสาขาวิชาชีพไม่ว่าอาชีพครู แพทย์ วิศวกร ฯลฯ

ในทางการศึกษาและจิตวิทยา การวัดผลและประเมินผลอาจมองประโยชน์ด้านการเรียนการสอน การบริหาร การแนะแนว และการวิจัย สิ่งเหล่านี้จำเป็นต่อความเป็นครูหรือนักการศึกษามาก เพราะคนจะเป็นครูนั้นจำเป็นจะต้องมีความรู้ด้านปรัชญาการศึกษา นั่นคือต้องรู้ว่าอุดมการณ์หรือทิศทางการศึกษาของไทยเป็นรูปใด มีความรู้ด้านหลักสูตร ซึ่งถือเป็นกรอบหรือขอบเขตที่กำหนดไว้ว่าถ้าต้องการให้คนไทยเป็นคนอย่างไรต้องจัดกระทำในกรอบขอบเขตนี้เท่านั้นก็จะได้สิ่งนั้นตามอุดมการณ์ที่วางไว้ นอกนั้นยังต้องรู้วิธีการสอน คือรู้วิธีการทางจิตวิทยาที่จะทำคนให้เกิดพฤติกรรม และการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ครบถ้วนด้วยความสนุกสนานซึ่งขอบปัญหาต่อไปคือ รู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการ ครูจึงต้องรู้การวัดผล รู้จักการทดสอบ มิฉะนั้นแล้วจะไม่สามารถแปลผลจากการเรียนการสอนได้เลย แต่บางทีการกระทำมาแล้วอาจจะมีปัญหาที่ทำให้เกิดความยุ่งยากใจ ครูจึงจำเป็นต้องรู้วิธีการวิจัยเข้าไปอีกด้วย เพื่อแก้ปัญหาที่ประสบพบเห็นให้งานดำเนินไปตลอดรอดฝั่ง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อครูมาเกี่ยวข้องกับ การวัดผลโดยตรงแล้ว ประโยชน์จากการวัดและประเมินผลจึงขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมาก เพราะในระหว่างการเรียนการสอนนั้น ตามธรรมชาติครูจะต้องสอนตามจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและของวิชานั้น ๆ ครูบางคนอาจจะสอนเฉพาะสิ่งที่ตนถนัด สอนขาดสอนเกิน หรือสอนไม่ครอบคลุมพอ การตรวจสอบโดยการวัดผลและประเมินผลจะเป็นการมองดูว่าครูสอนบกพร่องจุดใด เด็กบกพร่องเรื่องใด บทเรียนขาดความสมบูรณ์ตอนไหน ถ้าเราไม่มีการวัดก็คงจะเข้าใจเอาเองว่าเด็กได้รับความรู้ มี

ความสามารถตามที่คาดคิดมีอยู่บ่อยครั้งจุดมุ่งหมายของวิชาต้องการให้เด็กเกิดความคิดแต่ครูสอนให้จำอย่างเดียว และเข้าใจว่าที่ตนสอนให้จำคือความคิด ถ้าไม่มีเครื่องมือตรวจสอบว่าเด็กคิดเป็นหรือไม่ วงการศึกษาจะไม่สามารถปรับปรุงซ่อมเสริมเด็กได้ทัน ผลผลิตก็จะมีแต่เด็กจำเก่งอย่างเดียวขาดความคิดอย่างเฉลียวฉลาด ทำให้คุณภาพของชาติตกต่ำไม่ดีเท่าที่ควร ในการเรียนการสอน การวัดผลที่ดี จะช่วยตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น เด็กคนไหนควรสอนซ่อมเสริม เด็กคนใดเรียนช้า เด็กคนใดเรียนเร็ว เด็กคนใดมีเชาวน์ปัญญา ต่ำ – สูง ควรจัดกลุ่มนักเรียนอย่างไร ควรเริ่มสอนเรื่องนี้ ณ จุดใด การเตรียมการสอนมีประสิทธิภาพเพียงใด กิจกรรมประกอบการเรียนเหมาะสมไหม เด็กมีเจตคติต่อวิชาเป็นอย่างไร เด็กมีบุคลิกลักษณะตามที่ต้องการหรือไม่ ฯลฯ

2. การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน การจัดการเพื่อให้องค์การดำเนินการไปได้ด้วยความเรียบร้อย ผู้บริหาร เช่น ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ เหล่านี้จำเป็นจะต้องพึ่งพาการวัดผลอย่างมาก เพราะผู้บริหารที่ดีจะทำการตัดสินใจสั่งการอะไรจำเป็นจะต้องมีข้อมูลที่ดีพอ ในวงการศึกษามีข้อมูลได้มาจากการวัดผลเป็นส่วนมาก เช่น วัดการเรียนรู้ วัดความรู้สึกรู้จัก วัดทักษะสัมพันธ์ วัดความต้องการของครูและนักเรียน ฯลฯ ใช้ประโยชน์ในการบริหารโรงเรียนตลอดเวลา ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้บริหารโรงเรียนมักนำมาใช้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโปรแกรมการเรียน การเปลี่ยนแปลงหนังสือเรียน การจัดครูเข้าสอน การรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบ การเปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างกลุ่มโรงเรียน การจะให้โรงเรียนใดได้รางวัล การปรับปรุงโรงเรียน ฯลฯ การวัดผลช่วยควบคุมคุณภาพของระบบโรงเรียน

3. การแนะแนว ในระบบโรงเรียนการแนะแนวเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่ง แต่การแนะแนวเป็นการแนะเด็กที่มีปัญหา การที่จะรู้ว่าเด็กคนใดมีปัญหาที่จะต้องวัดผลดูก่อน แล้วแนะแนวการศึกษาให้ตามความสามารถจากการสอบวัดเชาว์ปัญญา ความถนัด ความสนใจ เจตคติ บุคลิกภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบจะช่วยให้ครูรู้คุณค่าในการวินิจฉัยให้เด็กดำเนินชีวิตในการเรียนได้ดีตลอดรอดฝั่ง เช่น การเลือกโปรแกรมการเรียน การเลือกวิชา การเลือกอาชีพ การคบค้าสมาคม การวางตัวในสังคมหรือการปรับตัว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถ้าไม่มีข้อมูลจากการวัดผลแล้วจะแนะแนวให้เหมาะสมได้ยาก และการวัดผลที่สำคัญอีกอันหนึ่ง คือ เพื่อทำนายพฤติกรรม ดังนั้นการใช้ข้อมูลเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อปรัชญาของแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญมาก ดีกว่าแนะแนวแบบลม ๆ แล้ง ๆ ไม่เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แบบทดสอบเพื่อการแนะแนวมีอยู่เป็นจำนวนมาก

4. การวิจัย การวิจัยจะมีขึ้นได้ก็ต้องมีปัญหาก่อน การแก้ปัญหาโดยวิธีการที่เชื่อถือได้ และได้ผลอย่างเชื่อถือได้เรียกว่าเป็นการวิจัย ในการวิจัยนั้นขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลถือเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าไม่มีข้อมูลการวิจัยจะล้มเหลว การเก็บข้อมูลจะทำให้ได้ก็ต่อเมื่อใช้เครื่องมือใน

การวัดผลให้เที่ยงตรงตามจุดหมายของการวิจัย การวิจัยแต่ละเรื่องใช้ข้อมูลแตกต่างกัน เครื่องมือการวัดผลจึงแตกต่างกันไปด้วย เช่น ต้องการรู้อุดมการณ์ชีวิตของเด็กนักเรียนมีมัธยมก็ต้องสร้างเครื่องมือวัดผลด้านอุดมการณ์ชีวิต ได้ข้อมูลแล้วจึงไปทำการทดสอบสมมติฐานเพื่อลงสรุปขั้นต่อไป การเรียนการสอน การบริหาร และการแนะแนวย่อมมีปัญหาขึ้นได้เสมอ การวิจัยเท่านั้นที่ช่วยแก้ปัญหาที่ดีได้ ประโยชน์ของการวัดผลจึงครอบคลุมมากกว่าที่กล่าวมาแล้วเสียอีก

2.6.4.5 ผลการเรียนรู้อิสลามศึกษา

เมื่อผู้เรียนได้ผ่านการเรียนรู้อิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว

1. ด้านความรู้ สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษาจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญในเรื่องหลักศรัทธา ศาสนบัญญัติ จริยธรรม ศาสนประวัติ อัลกุรอาน ภาษาอาหรับ และหรือภาษามลายูตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น

2. ด้านทักษะและกระบวนการ สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะ และกระบวนการดังนี้

2.1 ทักษะการคิด การสรุปความคิด การแปลความ การวิเคราะห์ หลักการและการนำไปใช้ ตลอดจนเกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 ทักษะการแก้ปัญหา เช่น ความสามารถในการตั้งคำถามและการตั้งสมมติฐานอย่างมีระบบ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานและสรุปเป็นหลักการ

2.3 ทักษะการเรียนรู้เช่น ความสามารถในการแสวงหาข้อมูล ความรู้โดยการอ่าน การฟัง และการสังเกต ความสามารถในการสื่อสาร โดยการพูด การเขียนและการนำเสนอ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร สารสนเทศต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้

2.4 ทักษะกระบวนการกลุ่ม เช่น ความสามารถในการเป็นผู้นำและผู้ตาม การทำงานกลุ่มมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการทำงานของกลุ่ม ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยลดข้อขัดแย้ง และแก้ปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านเจตคติ สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษาจะพัฒนาผู้เรียนเกิดเจตคติในด้านความเป็นมนุษย์ที่มีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง [มนุษย์ต้องพึ่งอัลลอฮ์-ผู้วิจัย] ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีความพอดีในการบริโภคเห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์การทำงานเป็นกลุ่ม เคารพสิทธิของผู้อื่นและศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของอิสลามด้านการจัดการและปฏิบัติ สาระการเรียนรู้ อิสลามศึกษาจะสร้างผู้เรียน เกิดทักษะใน

การทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ทักษะ และเจตคติที่ได้รับการอบรมมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้

เมื่อมองในภาพรวมแล้วความสำคัญของสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษานี้ นอกจากพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จัดนำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้หลักธรรมคำสอนของอิสลามมาพัฒนาตนเองและสังคมได้ จนทำให้ผู้เรียนดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากนัยสำคัญดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่า ผู้เรียนรู้สาระอิสลามศึกษานั้น แท้จริงเป็นเด็กเยาวชนไทยและเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญกลุ่มหนึ่งของประเทศไทย โดยมีวิถีชีวิตที่แนบแน่นอยู่ในกรอบของศาสนาอิสลามตลอดชีวิต ฉะนั้นการเรียนรู้อิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอด 12 ปี นอกจากจะเป็นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียนแล้วยังเป็นการปลูกฝังให้เป็นพลเมืองที่ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีของศาสนา สังคมและประเทศชาติ เป็นคนเก่ง มีความสามารถ และดำรงคนอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2546 : 16)

2.7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บือราเฮม มะยูโซะ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามโครงการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารงานวิชาการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา และด้านการนิเทศการศึกษา

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานวิชาการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏว่าด้านสื่อการเรียนการสอนเป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการเรียนการสอน และด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย

สุนทร ปิยวสันต์ (2533: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรโดยยึดแนวทางจากหลักสูตร อิสลามศึกษา 2523 ครูอิสลามศึกษามีการจัดทำบันทึกการสอนเพื่อเตรียมการสอน

ล่วงหน้า และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบทเรียน ในด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการแจ้งวัตถุประสงค์ก่อนทำการสอนทุกครั้ง วิชาสอนที่ใช้กันมากคือการฝึกปฏิบัติ รองลงมาได้แก่การสาธิตและการอภิปราย มีการประเมินผลการสอนหลังจากการสอนทุกครั้ง โดยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์

2. ปัญหาการใช้หลักสูตร ปัญหาที่พบบ่อยมากที่สุดขาดงบประมาณ รองลงมาคือบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน และช่วงเวลาในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ ขาดแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการนิเทศการสอนเนื่องจากผู้ที่มีความสามารถที่จะนิเทศวิชาอิสลามมีจำนวนน้อยและปัญหาที่พบบ่อยอีกประการหนึ่งไม่มีเวลาที่จะทำการสอนซ่อมเสริม สำหรับปัญหาด้านการเรียนการสอน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษาขาดสื่อประกอบการเรียนการสอน และขาดความรู้และทักษะในการวัดผลและการประเมินผล

สิทธิศักดิ์ เจ๊ะสารี (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับประสิทธิภาพการสอนของครูอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านลักษณะความเป็นครูอยู่ในระดับดี ด้านเทคนิคการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและชุมชนอยู่ในระดับดี ด้านการใช้อุปกรณ์การสอนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการวัดและการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง และด้านผลการสอนอยู่ในระดับดี

2. ผลการทดสอบสมมติฐานปรากฏว่า ครูอิสลามศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านเทคนิคการสอน ($P = 0.0202$) ด้านการวัดและประเมินผล ($P = 0.0071$) และด้านผลการสอน ($P = 0.0269$) นอกนั้นไม่พบความแตกต่าง ส่วนครูอิสลามศึกษาที่มีระดับการศึกษาสายสามัญ วิชาชีพครูและวิทยาศาสตร์ต่างกันและมีประสบการณ์การสอนต่างกัน ไม่พบความแตกต่าง

3. ปัญหาอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา ที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูอิสลามศึกษาบางส่วนยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนได้ มีเวลาอยู่กับนักเรียนน้อย ขาดความมีมนุษยสัมพันธ์ ขาดเทคนิคและความพร้อมในการสอน การใช้ภาษาไทยไม่ดีเท่าที่ควร ขาดอุปกรณ์การสอน ไม่มีความรู้ความสามารถในการวัดและประเมินผล นักเรียนและขาดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาดังกล่าวได้รับการเสนอแนะจากผู้บริหารโรงเรียนว่า เห็นควรให้มีการจัดอบรม ประชุม สัมมนา ปรับปรุง ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูในทุก ๆ ด้าน ให้มีการนิเทศและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์และงบประมาณตลอดจนเสริมสร้างให้ครูผู้สอนมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน โดยการบรรจุเป็นข้าราชการ

วีรชาติ ไชยนุ้ย (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของหัวหน้าครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2 พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทที่เป็นจริงของหัวหน้าครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และที่ถูกต้องคาดหวังการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง

อรุณ ศิริพันธุ์ (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพการปฏิบัติงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ และวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนโครงการสอนอิสลามศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า สภาพการปฏิบัติงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการและวิทยากรอิสลามศึกษาในภาพรวมในทุกด้านอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อแยกเป็นรายด้านนั้น ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ในระดับมาก ด้านนักเรียนการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ครูวิชาการและวิทยากรอิสลามศึกษาอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาอยู่ในระดับมาก และด้านการนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

นงลักษณ์ หะยีมะสาและ(2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) พบว่า

1.ครูสอนศาสนาอิสลาม มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.การเปรียบเทียบปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามที่มีความแตกต่างในด้านอายุ ด้านวุฒิการศึกษา และด้านประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่า

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร แตกต่างจากครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ทั้งครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมาและตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป และมีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มี

วุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนด้านการบริหารหลักสูตรและด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรไม่แตกต่างกัน

2.3 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่างกัน มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการบริหารหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

นิตยา มัสเยาะ(2545: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า

1.ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและรายด้าน พบว่า ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากมากไปน้อยคือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล

2.การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนอิสลามศึกษาของ โรงเรียนประถมศึกษา ในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน ผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อปัญหามากกว่าครูผู้สอนอิสลามศึกษายกเว้นด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนด้านการวัดผลและประเมินผลมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

มานิจ นิจพรพงศ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ พบว่า สภาพการส่งเสริมการเรียนวิชาอิสลามศึกษาด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านสัมพันธชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง เว้นแต่ด้านกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการส่งเสริมการสอนวิชาอิสลามศึกษาด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม ด้านบุคลากร และด้านสัมพันธชุมชน อยู่ในระดับน้อย เว้นแต่ด้านงบประมาณ และด้านอาคารสถานที่อยู่ในระดับปานกลาง

อัยยะ มาลินี (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสตูล พบว่าหลักการและ

จุดหมายของหลักสูตรสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นอย่างดี และยังคงสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวมถึงสอดคล้องกับสภาพ และการแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ส่วนองค์ประกอบด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ด้านบุคลากรมีความเหมาะสม แต่ด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อมีไม่เพียงพอ ขาดความหลากหลายซึ่งจะมีผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการเรียนการสอนหาอุปกรณ์ งบประมาณ และสื่ออื่นๆไม่เพียงพอองค์ประกอบด้านกระบวนการพบว่า การประเมินผลการเรียนและการบริหารหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือมีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการวัดผล ประเมินผลและนำผลมาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมการวางแผนเตรียมการต่างๆเช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะต่างๆ ในส่วนของการนิเทศติดตามและประเมินผล ยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง และส่วนของผู้ปกครองด้านการมีส่วนร่วมในหลักสูตรยังมีน้อยมาก โรงเรียนยังไม่เปิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดนัก องค์ประกอบด้านผลผลิตพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการตามหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี คือบุคลากรได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นที่น่าพอใจนักเรียนมีค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่กำหนด สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ทำตามแบบอย่างและเป็นแบบอย่างที่ดีได้ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 76.20

เฉลิมพล และชัน (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง พบว่า 1) สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ตามความเห็นของครูพบว่าในภาพรวมและรายด้านมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง และตามความเห็นของนักเรียนพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทั้งหมด ยกเว้นด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด 2) สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ตามความเห็นของครูที่มีอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด และประสบการณ์การสอนแตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน 3) สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ตามความเห็นของนักเรียนที่มีเพศและการศึกษาศาสนาแตกต่างกัน มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ยกเว้นนักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีทัศนคติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนถือเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษา ส่วนสำคัญคือการจัดการเรียนการสอนใน 4 ด้าน นั่นก็คือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับขอบข่ายทั้งสี่ด้านดังกล่าว โดยได้นำมาตั้งไว้เป็นประเด็นต้น ๆ เพื่อศึกษาวิจัย รวมถึงงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่างานหลักทั้งสี่ด้านนี้ มีปัญหาอยู่ระดับต้น ๆ ดังนั้นการเรียนการสอนจะถูกดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็ควรคำนึงถึงประเด็นหลักในสี่ด้านนี้ให้มากเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ